

Evaluatie Armoedebelief “Uw goed recht!” Gemeente Midden-Drenthe

Inleiding

Voor u ligt een evaluatie van het armoedebeleid van de gemeente Midden-Drenthe. De basis hiervoor is te vinden in de strategische beleidsnota “Armoedebeleid ‘Uw goed recht!’ Armoedebeleid 2008 – 2012 gemeente Midden-Drenthe”.

In deze beleidsnota werd voorgesteld om een omslag te maken van een financieel georiënteerd Minimabeleid, naar een Armoedebeleid. Armoede wordt in deze nota gedefinieerd als: “een situatie waarbij de financiële middelen beperkt zijn en mensen het gevoel hebben dat zij geen perspectief hebben op verbetering van hun situatie, en waarbij zij materieel, cultureel en sociaal uitgesloten zijn van de minimaal aanvaardbare levenspatronen in Nederland.”

Deze definitie biedt ruimte voor een brede en integrale aanpak van armoede, in plaats van een aanpak die alleen gericht is op inkomensondersteuning. Het bieden van perspectief op verbetering van de situatie staat centraal in het Re-integratiebeleid, waarbij niet alleen toegeleid wordt naar betaald werk of werkgerelateerde opleidingen, maar ook naar andere vormen van participatie, zoals vrijwilligerswerk en werkervaringsplaatsen.

Ook het Wmo-beleid staat in het teken van het bieden van perspectief en het wegnemen van belemmeringen om beter te kunnen participeren in de samenleving. Dit geldt eveneens voor andere onderdelen van ons sociale beleid, zoals het sociaal activeringsbeleid, het vrijwilligers- en mantelzorgbeleid enz.

Gelet op de tijdspanne waarvoor de Armoedenota bedoeld was (2008 - 2012), lijkt het misschien of er sindsdien niets is veranderd in het Armoedebeleid. Het tegendeel is waar. In het eerste hoofdstuk wordt een tijdlijn gepresenteerd, waaruit blijkt dat er sinds de vaststelling van het Armoedebeleid diverse nota's en verordeningen zijn verschenen die hebben geleid tot wijzigingen van het Armoedebeleid.

In het tweede hoofdstuk worden de beoogde resultaten die wij in 2008 wilden bereiken met het Armoedebeleid geëvalueerd.

In het derde hoofdstuk wordt een overzicht geboden van het aantal gebruikers van de diverse regelingen en wordt de vraag beantwoord of het beleid geleid heeft tot een toename of afname van het aantal gebruikers van de financiële regelingen en voorzieningen.

In het vierde hoofdstuk staan de conclusies van deze evaluatie. In de bijlage treft u een aantal grafieken aan over armoede in Nederland en in onze gemeente.

Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk wordt een opsomming gegeven van de documenten waarin het armoedebeleid sinds 2008 is vastgelegd. De lezer met weinig tijd kan de koppen snellen en de details per item overslaan. In het tweede hoofdstuk worden de beoogde resultaten van het Armoedebeleid in 2008 geëvalueerd. In het derde hoofdstuk worden grafieken gepresenteerd om het gebruik van regelingen en voorzieningen aan te geven. In het vierde hoofdstuk staan de conclusies. In de bijlage staat tot slot een aantal grafieken om aan te geven hoe onze gemeente zich verhoudt tot vergelijkbare gegevens over armoede in Nederland en/of de provincie Drenthe.

Hoofdstuk 1 Het armoedebeleid vanaf 2008 tot heden

Het Armoedebeleid van de gemeente Midden-Drenthe ligt vast in diverse nota's en verordeningen. In dit hoofdstuk bieden wij u een overzicht van de vele wijzigingen na de vaststelling van het armoedebeleid in 2008. Voor een belangrijk deel komen de wijzigingen voort uit gewijzigde wet- en regelgeving van het Rijk. In een aantal gevallen was dat tevens aanleiding voor het aanpassen van het beleid op grond van lokale politieke wensen.

Tijdslijn documenten Armoedebeleid

Als startpunt van de tijdslijn nemen we de vaststelling van de Nota 'Uw goed recht! Armoedebeleid 2008-2012 gemeente Midden-Drenthe' in 2008. Het eindpunt is de vaststelling van de Zorgkostenregeling 2020 gemeente Midden-Drenthe.

2008

Nota armoedebeleid "Uw goed recht!" Armoedebeleid 2008 – 2012 gemeente Midden-Drenthe.

In deze nota is het strategische armoede- en schuldhulpbeleid van de gemeente Midden-Drenthe vastgelegd. In deze beleidsnota werden ook voorstellen gedaan om minima meer financiële armslag te geven. Alle voorstellen voor aanpassingen van de Minimaregelingen werden verwerkt in de Verordening Minimaregelingen 2009.

2008

Verordening Minimaregelingen 2009 - gemeente Midden-Drenthe

Op 24 april 2008 heeft de raad de beleidsnota "Uw goed recht - Armoedebeleid Gemeente Midden-Drenthe 2008-2012" vastgesteld. Hierdoor werd het noodzakelijk om de bijbehorende verordening Minimaregelingen te wijzigen. De nieuwe verordening is per 1 januari 2009 in werking getreden.

2008

Beleidsregels Kerst-uitkering

Het rijk besloot om alle minimahuishoudens met een inkomen tot 120% een eenmalige Kerstuitkering van € 50,- te verstrekken. De uitvoering hiervan werd bij de gemeenten neergelegd.

2009

Verordening langdurigheidstoelage - gemeente Midden-Drenthe

Op 23 december 2008 heeft de Eerste Kamer ingestemd met een wet waardoor de regeling van de langdurigheidstoelage per 1 januari 2009 gedecentraliseerd werd aan gemeenten. Als gevolg hiervan werd de Wwb gewijzigd. Op grond van artikel 8, lid 1 onderdeel d Wwb, moest de gemeenteraad per 1 januari 2009 bij verordening regels vast leggen met betrekking tot het verlenen van een langdurigheidstoelage. Minima die gedurende vijf jaar onafgebroken een inkomen op bijstandsniveau (100%) hadden, maar nog niet in aanmerking komen voor AOW, krijgen een geldbedrag ter compensatie van het langdurig hebben van een laag inkomen.

2009

Wet Investeren in Jongeren

Per 1 oktober 2009 werd de Wet Investeren in Jongeren ingevoerd. Als gevolg hiervan werden 27 wetten gewijzigd. De belangrijkste wijziging was die in de bijstandswet Wet werk en bijstand (verder: Wwb), waardoor jongeren tot 27 jaar geen recht meer kregen op een Wwb-uitkering. Jongeren in de leeftijd van 16 tot 27 jaar konden op grond van de Wet Investeren in Jongeren – onder bepaalde voorwaarden – in aanmerking komen voor een Leerwerk aanbod en een inkomensvoorziening (lees: bijstandsuitkering) vanuit de Wet Investeren in Jongeren.

2010

Verordening Werkleeraanbod 2010 gemeente Midden-Drenthe

In deze verordening werd het re-integratieaanbod voor jongeren met een WIJ uitkering vastgelegd. De link met het Armoedebelid is dat in deze verordening aangegeven wordt welke re-integratiemiddelen ingezet kunnen worden om te bevorderen dat jongeren uit de WIJ-uitkering stromen, dan wel naar vermogen participeren in de maatschappij.

2010

Re-integratieverordening 2010 gemeente Midden-Drenthe

In deze verordening werd het re-integratieaanbod voor mensen met een Wwb- uitkering vastgelegd. De link met het Armoedebelid is dat hierin aangegeven wordt welke re-integratiemiddelen ingezet kunnen worden om te bevorderen dat bijstandsgerechtigden uit de Wwb-uitkering stromen, dan wel naar vermogen participeren in de maatschappij.

Ons re-integratiebeleid is sinds 2007 gericht op het bieden van perspectief, het ontwikkelen van competenties en vaardigheden door middel van re-integratietrajecten, het stimuleren van participatie en zo mogelijk uitstroom naar betaald werk.

NB. Wijzigingen in het re-integratiebeleid en de re-integratieverordeningen worden verder in dit overzicht niet genoemd. Hierover wordt u via andere kanalen geïnformeerd.

2010

Verordening langdurigheidstoelage 2010 - gemeente Midden-Drenthe

De Verordening langdurigheidstoelage uit 2009 moest worden gewijzigd in verband met de invoering van de Wet Investeren in Jongeren per 1 oktober 2009.

2011

Verordening Minimaregelingen 2011 - gemeente Midden-Drenthe

In de Verordening Minimaregelingen 2009 was een regeling opgenomen, genaamd “uitkering voor duurzame gebruiksgoederen”. In 2011 verbood het ministerie vormen van categoriale bijzondere bijstand zoals witgoedregelingen zonder toetsing van de individuele noodzaak. Dit had tot gevolg dat onze gemeente moest stoppen met het verstrekken van de uitkering voor duurzame gebruiksgoederen. Als gevolg hiervan moest de Verordening Minimaregelingen 2009 herzien worden. Sinds september 2011 kan men individuele bijzondere bijstand ‘om niet’ aanvragen voor bepaalde duurzame gebruiksgoederen die stuk zijn en niet gerepareerd kunnen worden.

2012

Afschaffing Wet Investeren in Jongeren

Per 1 januari 2012 werd de in oktober 2009 ingevoerde Wet Investeren in Jongeren opgeheven en vielen alle jongeren onder de 27 jaar weer onder de Wwb. De Wwb werd op een aantal punten ingrijpend gewijzigd. Dit had o.a. gevolgen voor een aantal verordeningen die hieronder genoemd worden.

2012

Verordening Minimaregelingen (februari) 2012 - gemeente Midden-Drenthe

De wijziging van de Wwb per 1 januari 2012 had grote gevolgen voor gemeentelijke minimaregelingen:

1. Het gemeentelijk beleid werd ingeperkt doordat in de Wwb een inkomensnormering van 110% werd opgenomen voor alle gemeentelijke minimaregelingen. Dit betekende in onze gemeente dat de doelgroep voor de uitkering voor activiteiten en de PC regeling van 120 naar 110% ging. Deze inkomensnorm gold eveneens voor de Collectieve Ziektekostenverzekering Minima.
2. Doordat het gemeentelijk minimabeleid in de Wwb werd opgenomen, moesten het inkomen en vermogen voortaan worden vastgesteld zoals dat volgens de Wwb diende te gebeuren.
3. De 'huishoudinkomenstoets' werd per 1 januari 2012 ingevoerd in de Wwb.

2012

Verordening Minimaregelingen najaar 2012 - gemeente Midden-Drenthe

De verordening Minimaregelingen van februari 2012 moest gewijzigd worden in verband met de wijzigingen in de Wwb als gevolg van de Wet afschaffing huishoudinkomenstoets. Deze wet werd op 10 juli 2012 door de Eerste Kamer aangenomen en werkt terug tot 1 januari 2012. Als gevolg hiervan werd met terugwerkende kracht de per 1 januari 2012 ingevoerde huishoudinkomenstoets per gelijke datum weer afgeschaft.

2012

Verordening maatschappelijke participatie van schoolgaande kinderen 2012 - gemeente Midden-Drenthe

Als gevolg van de wetswijzigingen in de Wwb, was de gemeente verplicht om met ingang van 1 januari 2012 een verordening te maken voor "maatschappelijke participatie van schoolgaande kinderen". De gedachte hierachter was dat kinderen in hun kansen en mogelijkheden tot ontwikkeling zo min mogelijk worden belemmerd door de slechte financiële positie van hun ouders. De PC regeling en de uitkering voor activiteiten werden overgeheveld van de Verordening Minimaregelingen naar deze nieuwe verordening.

2012

Verordening Langdurigheidstoelage (februari) 2012 - gemeente Midden-Drenthe

De belangrijkste reden om de verordening te wijzigen had betrekking op de invoering van de gezinsnorm en als gevolg daarvan de toets op het gezinsinkomen (de 'huishoudinkomenstoets') en het gezinsvermogen per 1 januari 2012. Daarnaast werden de verwijzingen naar de in 2012 opgeheven Wet Investeren in Jongeren weggehaald en werd de tekst aangepast aan de gewijzigde Wet werk en bijstand.

2012

Verordening Langdurigheidstoeslag najaar 2012 - gemeente Midden-Drenthe

De verordening Langdurigheidstoeslag van februari 2012 moest gewijzigd worden in verband met de wijzigingen in de Wwb als gevolg van de Wet afschaffing huishoudinkomenstoets. Deze wet werd op 10 juli 2012 door de Eerste Kamer aangenomen en werkt terug tot 1 januari 2012. Op grond van lokale politieke wensen, werd de referteperiode (jaren-eis) bekort van 5 naar 3 jaar. Als gevolg hiervan kan men in aanmerking komen voor een langdurigheidstoeslag als men 3 jaar aaneengesloten een laag inkomen heeft.

2013

Nota integrale schuldhulpverlening 2013-2017 – gemeente Midden-Drenthe

Het beleid met betrekking tot schuldhulpverlening maakte deel uit van het armoedebeleid, zoals dat was vastgelegd in de nota “Uw goed recht! Armoedebeleid 2008-2012 gemeente Midden-Drenthe”. Met de komst van de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening in 2014 werden gemeenten verplicht om het integrale beleid voor schuldhulpverlening vast te leggen in een beleidsnota waarin een aantal wettelijk verplichte thema’s was opgenomen. Omdat preventie, vroegsignalering, inkomensondersteuning en inkomensreparatie een onlosmakelijk onderdeel zijn van een schuldhulpbeleid, werd in deze nota een directe koppeling gelegd met het armoedebeleid en werden alle relevante thema’s hierin opgenomen. Deze nota kan daarmee beschouwd worden als een vervolg op de armoedenota uit 2008.

2013

Beleidsregels schuldhulpverlening - gemeente Midden-Drenthe

In deze beleidsregels werd het uitvoeringsbeleid met betrekking tot het schuldhulpbeleid vastgelegd.

2014

Beleidsregels koopkrachttegemoetkoming aan huishoudens met een laag inkomen in de gemeente Midden-Drenthe 2014

In het najaar van 2013 heeft het kabinet besloten tot een “eenmalige uitkering koopkrachttegemoetkoming sociale minima” om het koopkrachtverlies van de sociale minima in 2014 te verzachten. Dit besluit heeft geresulteerd in de wet “Wijziging van de Wet werk en bijstand en enige andere wetten in verband met het verstrekken van een koopkrachttegemoetkoming aan lage inkomens (Wet koopkrachttegemoetkoming lage inkomens)”. Minima met een inkomen tot 110% ontvingen eenmalig een extraatje van € 70,- voor alleenstaanden, € 90,- voor alleenstaande ouders of € 100,- voor echtparen.

2015

Verordening Minimaregelingen 2015 - gemeente Midden-Drenthe

Deze verordening werd gewijzigd in verband met de wijzigingen in de Wwb en de invoering van de Participatiewet per 1 januari 2015. Deze wetswijzigingen hadden belangrijke gevolgen voor de gemeentelijke minimaregelingen. Met de invoering van de Participatiewet werd:

- de bovengrens van 110% - die voor het gemeentelijk armoedebeleid in 2012 bij wet was ingevoerd - weer afgeschaft.

- voor het eerst sinds 2004 de mogelijkheid geboden om een collectieve ziektekosten-verzekering (CZM) aan te bieden aan minima met een inkomen hoger dan 110%.
- de verordeningplicht met betrekking tot de maatschappelijke participatie van schoolgaande kinderen die in 2012 werd ingevoerd, weer afgeschaft.

De inkomensgrens voor de uitkering voor activiteiten en de PC regeling werd weer opgetrokken naar 120%. De inkomensgrens en voor de CZM werd op grond van lokale politieke wensen gesteld op 130%. De artikelen uit de Verordening Maatschappelijke Participatie van schoolgaande kinderen werden weer opgenomen in de Verordening Minimaregelingen 2015.

2015

Verordening individuele inkomenstoeslag 2015 - gemeente Midden-Drenthe

Deze verordening werd gewijzigd in verband met de wijzigingen in de Wet werk en bijstand en de invoering van de Participatiewet per 1 januari 2015. Als gevolg van deze nieuwe wetgeving vervangt de individuele inkomenstoeslag de Langdurigheidstoeslag die in 2004 werd ingevoerd. Op grond van lokale politieke wensen werd de inkomensnorm voor het recht op een toeslag verruimd van 100 naar 110%.

2015

nota Chronisch zieken en gehandicapten 2015 – 2019 - gemeente Midden-Drenthe

Deze nota was het gevolg van het afschaffen van de Wet Tegemoetkoming Chronisch zieken en gehandicapten (Wtcg) en de regeling Compensatie Eigen Risico (CER) en het rijksbesluit (vastgelegd in de Wmo 2015) om gemeenten verantwoordelijk te maken voor het financieel compenseren van chronisch zieken en gehandicapten. Omdat deze opgave kwam met een kwart van de middelen die het rijk voorheen hieraan uitgaf, werd het noodzakelijk om een inkomens- en vermogenstoets in te voeren. De inkomensgrens werd gesteld op 110% voor de compensatieregelingen (niet vergoede zorgkosten en eigen risico) en 120% voor een paar kleinere regelingen als de Gehandicapten parkeerkaart. Daarmee werd dit ook beleid voor minima.

2015

Regeling voor chronisch zieken en gehandicapten - gemeente Midden-Drenthe

Het uitvoeringsbeleid voor de nota Chronisch zieken en gehandicapten werd vastgelegd in een Regeling.

2018

Zorgkostenregeling 2018 - gemeente Midden-Drenthe

De grondslag voor de beleidsregels voor de Regeling Chronisch zieken en gehandicapten verviel met de intrekking van de Verordening Wmo 2015. De nieuwe grondslag is terug te vinden in de Verordening Wmo en Jeugdhulp 2018 die met ingang van 1 januari 2018 in werking is getreden.

Op grond van het coalitieakkoord 2018-2022 is de inkomensgrens voor alle onderdelen van deze regeling verruimd van 110% of 120% naar 130%. Op basis van een evaluatie is een aantal andere verbeteringen doorgevoerd. De naam van de Regeling is veranderd in de Zorgkostenregeling.

2018

Notitie Kindpakket 2018 – gemeente Midden-Drenthe

In deze notitie werd een actueel beeld geschetst van de bestaande voorzieningen die wij al kennen met als doel armoede in gezinnen met kinderen te bestrijden. Dit zijn de voorzieningen die onder meer zijn voort gekomen uit het armoedebeleid “Uw goed recht”. Met het vaststellen van deze notitie zijn er twee regelingen bijgekomen voor minimahuishoudens met kinderen:

1. Een Sportbon voor kinderen van minima in de leeftijd van 4 tot 18 jaar en een
2. Schoolkostenregeling voor kinderen van minima op het voortgezet onderwijs.

2019

Verordening Minimaregelingen 2019 - gemeente Midden-Drenthe

Deze verordening werd gewijzigd als gevolg van het feit dat de raad in 2018 de notitie Kindpakket 2018 heeft vastgesteld. Beide nieuwe regelingen zijn opgenomen in de verordening.

2019

Beleidsregels “Bartje leert zwemmen” 2020 Gemeente Midden-Drenthe

“Bartje leert zwemmen” is een initiatief van het Jeugdfonds Sport en Cultuur Drenthe om te stimuleren dat kinderen van minima zwemvaardig worden door financiële belemmeringen bij hun ouders weg te nemen. Met het vaststellen van deze beleidsregels wordt het voor minima met een inkomen tot 120% van de van toepassing zijnde bijstandsnorm mogelijk om hun kinderen van 5 tot 18 jaar gratis hun Zwem A,B C te laten halen.

2020

Zorgkostenregeling 2020 gemeente Midden-Drenthe

Met het intrekken van de Verordening Wmo en Jeugdhulp 2018, verviel de juridische grondslag voor de Zorgkostenregeling 2019. Hierdoor moest ook de Zorgkostenregeling opnieuw ter besluitvorming aan het college worden voorgelegd.

Conclusies

Uit het voorgaande mag worden geconcludeerd dat het Armoedebeleid sinds 2008 voortdurend werd gewijzigd, veelal als gevolg van landelijke wet- en regelgeving. We kunnen dan ook concluderen dat de raad vanuit haar kaderstellende rol ook na 2008 vaak betrokken was bij het Midden-Drentse Armoedebeleid.

In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de doelstellingen van het beleid zoals die waren vastgelegd in de nota “Armoedebeleid ‘Uw goed recht!’ Armoedebeleid 2008 – 2012 gemeente Midden-Drenthe”.

Hoofdstuk 2 Evaluatie van de resultaten van het beleid vanaf 2008

In dit hoofdstuk worden de doelstellingen van de strategische beleidsnota Armoedebeleid “Uw goed recht!” tegen het licht gehouden. In de beleidsnota van 2008 werd voorgesteld om het beleid dat er al was te intensiveren. Tegelijk werden er ambitieuze doelstellingen geformuleerd met betrekking tot de resultaten die men met het nieuwe beleid wilde bereiken.

Intensivering van het Armoedebeleid van voor 2008

Het Armoedebeleid van voor 2008 kende vier doelen:

1. Meer financiële armslag
2. Zoveel mogelijk mensen een goede ziektekostenverzekering
3. Hulp bij schulden
4. Tegengaan niet-gebruik van voorzieningen.

Ad 1 Meer financiële armslag

In het eerste hoofdstuk werd aangegeven dat er diverse maatregelen werden ingevoerd om minima meer financiële armslag te bieden. Zo werden inkomensgrenzen verruimd, bedragen verhoogd, regelingen versoepeld en meer regelingen aangeboden.

Ad 2 Zoveel mogelijk mensen een goede ziektekostenverzekering

Deelname aan de collectieve ziektekostenverzekering minima is toegenomen. In het volgende hoofdstuk presenteren wij een grafiek waarin dat zichtbaar is. Sinds 2018 wordt ingezet op maatwerk en het vergelijken van zorgverzekeringen. Door het gebruik van de website Polswijzer.nl kunnen onze inwoners nagaan welke zorgverzekering het beste bij hun situatie past. Dat hoeft niet de (relatief dure) collectieve ziektekostenverzekering te zijn.

Ad 3 Hulp bij schulden

Veel huishoudens wisten de afgelopen jaren de weg naar schuldhulpverlening te vinden. Het aantal intakes was in de periode van 2014 tot en met 2016 meer dan drie keer zoveel als in 2007. In 2019 was het aantal intakes ruim 2,5 keer zoveel als in 2007.

Het gebruik van de schuldhulpvoorzieningen is pas gaan dalen nadat de intakes in eigen huis door een budgetconsulent werden verricht. Dit heeft o.a. te maken met het feit dat mensen pas als ze kansrijk zijn om te komen tot een schuldregeling met alle schuldeisers, doorgestuurd worden naar schuldhulpverlening voor het treffen van een schuldregeling. Voorheen werd voor veel mensen een schuldhulptraject ingekocht, maar vielen er velen af voordat het kwam tot een schuldhulpregeling.

Daarnaast werd vanaf 2008 veel meer ingezet op preventie en de inzet van de Thuisadministratie van Humanitas en de sociaal raadvrouw om mensen met financiële problematiek te ondersteunen.

In 2017 heeft u de evaluatie van ons schuldhulpbeleid over de periode 2007 - 2016 ontvangen. Dit onderdeel van het Armoedebeleid blijft daarom verder buiten beschouwing in deze evaluatie van het Armoedebeleid zoals dat in 2008 werd vastgelegd.

Ad 4 Tegengaan niet-gebruik van voorzieningen

In de afgelopen jaren werd sterk ingezet op het tegengaan van niet-gebruik van voorzieningen. Alle inwoners van onze gemeente kunnen bij de sociaal raadsvrouw terecht voor een gratis inkomenscheck. De sociaal raadsvrouw gaat dan samen met de klant na welke landelijke en gemeentelijke regelingen er zijn waar die persoon of dat huishouden recht op heeft. Zo nodig wordt hulp aangeboden bij het aanvragen van die regeling.

De inkomenscheck is verplicht bij iedereen die gebruik wil maken van de Voedselbank en bij iedereen die gebruik wil maken van een schuldhulptraject of budgetbeheer. Bijna iedereen die een inkomenscheck krijgt, blijkt wel een regeling mis te lopen. Het inkomen wordt gerepareerd door die regeling(en) aan te vragen.

In het volgende hoofdstuk wordt specifiek ingegaan op het resultaat van de doelstelling om het niet gebruik tegen te gaan.

Missie en doelstellingen Armoedebeleid 2008 – 2012

De missie, het uiteindelijke resultaat dat we met het sociale beleid wilden bereiken, is in de nota Armoedebeleid “Uw goed recht!” als volgt geformuleerd:

Niemand aan de kant, iedereen in Midden-Drenthe is op een positieve manier betrokken bij de samenleving, hetzij door werk, hetzij door een vorm van maatschappelijke participatie, hetzij door hun contacten met familie, vrienden en burens als zij zelf niet meer actief kunnen zijn. Er is een goed vangnet voor hen die ondersteuning nodig hebben.

Integraal beleid en breed maatschappelijk draagvlak

Om deze missie te verwezenlijken is integraal beleid nodig vanuit o.a. de Wmo, Sportbeleid, Dorpenbeleid, Re-integratiebeleid en Onderwijsbeleid, maar even belangrijk is een goede samenwerking met het maatschappelijk middenveld.

Tal van organisaties zijn van belang bij het creëren van perspectief voor onze inwoners en het bieden van een goed vangnet voor hen die dat nodig hebben. In de nota wordt dan aan veel aandacht besteed aan een aantal instanties die in onze gemeente belangrijk zijn bij het verwezenlijken van deze missie: Sociaal raadsliedenwerk, schuldhulpverlening en de Voedselbank.

Circa 27 organisaties die in onze gemeente actief zijn op het gebied van armoedebeleid en minima zijn in 2008 via een werkconferentie Armoedebeleid betrokken geweest bij het tot stand komen van de beleidsnota Armoedebeleid. Deze organisaties leveren een zeer belangrijke bijdrage aan de samenleving van Midden-Drenthe. Met elkaar hopen we een goed sociaal vangnet te bieden voor mensen die tijdelijk of langer ondersteuning nodig hebben.

Visie

Vanuit het Armoedebeleid gaat het sinds 2008 niet alleen om het vergroten van de financiële armslag, maar ook om het tegengaan van (gevoelens van) sociale uitsluiting vanwege een laag inkomen. We werken vanuit de visie dat het gebruik van regelingen en

voorzieningen in onze gemeente een recht is en geen gunst. Deze visie hebben we verankerd in de benaming van de nota: “Uw goed recht!”.

Ook past de nota in onze visie dat mensen naar vermogen participeren in de samenleving en bijvoorbeeld gebruik maken van ondersteuning om weer aan het werk te komen, te sporten of te leren lezen en schrijven.

Focus verschuiving

Met het Armoedebel beleid van 2008 wordt de focus verlegd van het vergroten van het aanbod en het gebruik van regelingen en voorzieningen, naar het wegnemen van de oorzaken van armoede en sociale uitsluiting. Met als uiteindelijk doel te komen tot een samenleving waarbij iedereen op een positieve manier betrokken is en naar kunnen participeert en waarin een goed vangnet is voor allen die ondersteuning nodig hebben.

In de nota wordt een onderscheid gemaakt tussen groepen armen, omdat er grote verschillen bestaan in de oorzaak van armoede. Zo zijn er mensen die hard werken en een laag inkomen uit arbeid hebben waardoor ze moeite hebben om rond te komen. Anderen krijgen te maken met een plotselinge terugval in inkomen door werkloosheid, ziekte of het overlijden van een partner en moeten hun bestedingspatroon aanpassen aan de nieuwe realiteit. Weer anderen zijn niet in staat te werken of zijn gepensioneerd en moeten noodgedwongen rond komen van een lage uitkering.

Iedere doelgroep heeft behoefte aan een goed vangnet. Voor de een is dat vooral inkomensondersteuning, voor de ander hulp om weer aan het werk te komen of hulp bij het in balans krijgen van de inkomsten en uitgaven.

Doelstellingen van het Armoedebel beleid in 2008

Voor 2008 werd er vanuit het Armoedebel beleid niet of nauwelijks samenhang gezocht met aanpalende beleidsterreinen. In 2008 veranderde dat met de strategische beleidsnota Armoedebel beleid: “Nieuw is dat we nu de samenhang tussen de verschillende beleidsterreinen zoeken, om vanuit alle mogelijke invalshoeken bij te dragen aan het bestrijden van armoede door oorzaken aan te pakken en mensen perspectief te bieden” (p. 66). Daar pasten hele ambitieuze doelstellingen bij.

De resultaten die wij wilden bereiken met het Armoedebel beleid 2008-2012 waren:

1. Maximaal voorkomen dat een laag inkomen leidt tot sociale uitsluiting.
2. Bevorderen dat mensen met een uitkering weer aan het werk komen of maatschappelijk actief worden.
3. De cirkel van generationele armoede doorbreken.
4. Bevorderen dat mensen de voorzieningen krijgen waar ze recht op hebben.
5. Bevorderen dat mensen kunnen rondkomen van het inkomen dat ze hebben en niet in een schuldsituatie terecht komen.
6. Bevorderen dat mensen met problematische schulden hulp zoeken en krijgen.
7. Bevorderen dat instanties en vrijwilligersorganisaties samenwerken om minima te ondersteunen.

Bovengenoemde doelstellingen werden waar mogelijk opgenomen in de beleidsnota's van de afdeling Samenlevingszaken.

Regiegroep Armoedebelaid

Het spreekt vanzelf dat deze doelen alleen bereikt kunnen worden als er sprake is van een breed maatschappelijk draagvlak en als alle betrokken organisaties elkaar kennen en optimaal gebruik maken van elkaars mogelijkheden die bijdragen aan het behalen van deze doelen.

Tijdens een werkconferentie die werd gehouden voorafgaand aan het schrijven van het beleid, werd duidelijk dat er veel organisaties zijn in Midden-Drenthe die een bijdrage leveren aan het behalen van deze doelen, maar dat ze elkaar niet of nauwelijks kenden.

Een van de eerste actiepunten vanuit het nieuwe beleid was dan ook het opzetten van een Regiegroep Armoedebelaid, met als doel dat alle voor het Armoedebelaid relevante organisaties elkaar kennen en dat het bijdragen aan armoedebestrijding en het bieden van perspectief actief onderdeel gingen uitmaken van het beleid van deze organisaties.

Een goed voorbeeld van een omslag is het beleid van de woningcorporaties dat in 2008 nog bijna volledig stond in het teken van het innen van huur en het in werking zetten van een formeel schriftelijk incassotraject als mensen een huurachterstand hadden. Nu hebben beide woningcorporaties woonconsulenten die op huisbezoek gaan bij mensen met een huurachterstand en wordt veel flexibeler gekeken naar betalingsregelingen. Ook worden de huurders actief doorverwezen naar schuldhulp of andere vormen van ondersteuning. Inmiddels bieden zowel Woonservice als Actium hun huurders zelfs budgetteringscursussen aan om tijdige huurbetaling te bevorderen.

In deze evaluatie kijken we terug op de doelstellingen zoals die hierboven werden geformuleerd aan de hand van de items die per doelstelling werden aangegeven in de nota. Daar waar een ✓ achter staat, werd dit item inderdaad opgepakt. Bij een ✗ is dat item niet gerealiseerd.

Het bereiken van jongeren heeft beperkt plaats gevonden via het armoedebelaid. In 2009 werd hulp aan jongeren met financiële problematiek onderdeel van de nota lokaal jeugdbeleid. Vanuit het jeugdbeleid werd de uitvoering hiervan belegd bij het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) dat in 2011 werd opgericht. Als er een ○ staat achter iets dat met jongeren of school te maken heeft, dan is dit niet meegenomen in de evaluatie van het armoedebelaid, omdat dit in 2009 is overgegaan naar het jeugdbeleid.

Doelstelling 1: Maximaal voorkomen dat een laag inkomen leidt tot sociale uitsluiting

We hebben deelname gestimuleerd van mensen met een laag inkomen aan de arbeidsmarkt, reïntegratietrajecten, buurtacademie, activiteiten op het gebied van volwasseneducatie, sport en verenigingsdeelname, jeugd- of ouderensozen, club- en buurthuiswerk, vrijwilligerswerk en mantelzorg en inburgering.

Dit deden (en doen) we o.a. door:

- aanbieden reïntegratietrajecten aan uitkeringsgerechtigden ✓
- gratis of goedkoop cursusaanbod ✓ (buurtacademie)
- een uitkering voor activiteiten ✓ (bereik werd vergroot)
- ondersteuning bij het vinden van vrijwilligerswerk ✓ (in 2010 werd een steunpunt vrijwilligerswerk geopend in onze gemeente)
- ondersteuning van vrijwilligers en mantelzorgers ✓ (o.a. via Welzijnswerk en het steunpunt Mantelzorg)
- het activiteitenaanbod goed kenbaar te maken (in 2008 hebben we voor al onze regelingen folders ontwikkeld en breed verspreid onder intermediairs met klantcontact en neergelegd in diverse openbare ruimtes) ✓
- deelname aan sport door kinderen van minima te stimuleren ✓ (uitkering voor activiteiten, buurtsportcoaches, Sportbon, Bartje leert zwemmen)
- gebruik van peuterspeelzalen door minima te stimuleren ✓ (o.a. door vergoedingen hiervoor en lagere tarieven voor minima).

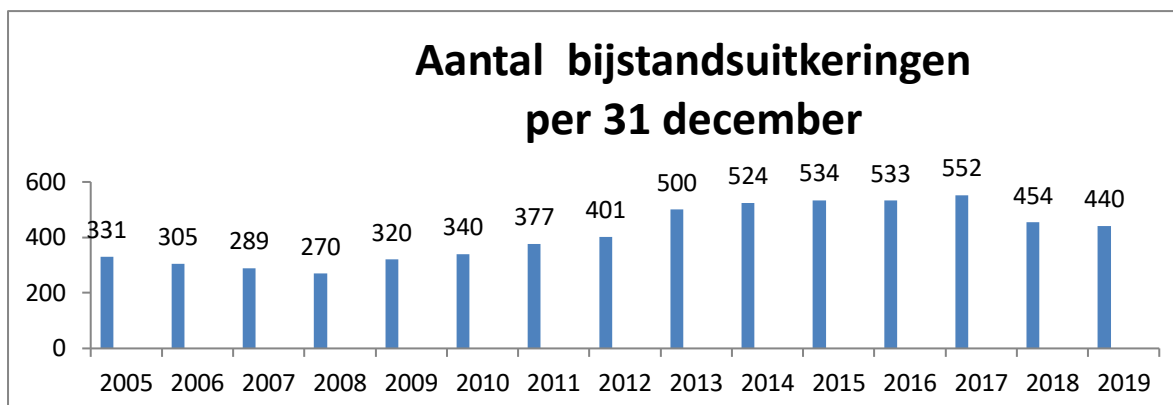
Doelstelling 2: Bevorderen dat mensen met een uitkering weer aan het werk komen of maatschappelijk actief worden

Ook dit is een doelstelling die nog altijd actueel is. We bevorderen participatie o.a. door:

- reïntegratie op de arbeidsmarkt ✓ (opleidings- en werktrajecten, stageplekken, werkervaringsplekken en sociale activeringstrajecten voor bijstandsgerechtigden)
- scholing ✓
- het stimuleren van vrijwilligerswerk en mantelzorg ✓
- actieve ondersteuning van bijstandsgerechtigden bij het vinden van een werkervaringsplek ✓
- actieve ondersteuning van werkgevers bij het vinden van geschikte kandidaten uit het bijstandsbestand voor hun vacatures ✓ (o.a. door de accountmanagers van de sociale dienst en de aanschaf van een vacaturemeldingsprogramma)
- loonkostensubsidie voor werkgevers die iemand met een bijstandsuitkering in dienst nemen voor minimaal een half jaar waardoor iemand uit de uitkering kan ✓
- aanbod gericht op het ontwikkelen van kennis en vaardigheden ✓ (o.a. digitale vaardigheden via “klik en tik”, budgetteringscursussen, lezen en schrijven).

Zoals eerder aangegeven, wordt u op andere manieren geïnformeerd over de resultaten van ons reïntegratiebeleid. Om u een inzicht te bieden in het aantal huishoudens dat gebruik maakt van een bijstandsuitkering, tonen wij u in onderstaande grafiek het aantal bijstandsuitkeringen op 31 december van enig jaar.

Ondanks alle inspanningen om mensen uit te laten stromen uit de bijstand, zien we dat niet altijd terug in een dalend aantal bijstandsuitkeringen. De twee voornaamste oorzaken daarvan zijn gewijzigde wet- en regelgeving en de hoog- of laagconjunctuur.

Grafiek 1 Aantal bijstandsuitkeringen in Midden-Drenthe

Bijzonderheden:

- We zien een duidelijke toename van het aantal bijstandsuitkeringen als gevolg van de economische recessie in de periode 2008 - 2014.
- Als gevolg van diverse wetwijzigingen zien we een toename van het aantal bijstandsuitkeringen: vanaf 2015 de invoering van de Participatiewet en de afschaffing van nieuwe instroom in de WSW. Sinds 2016 de bekorting van de duur van WW-uitkeringen.
- Vanaf 2015 tot en met 2017 zien we een toename als gevolg van de verplichting om een bepaald aantal statushouders in de gemeente te huisvesten. Veel statushouders komen direct na aankomst in onze gemeente in de bijstand terecht. Zodra de huisvesting en overige hulp goed geregeld is, wordt ingezet op re-integratie naar werk.
- De daling van het aantal bijstandsuitkeringen in 2018 en 2019 valt toe te schrijven aan de aantrekkende economie en de toename van het aanbod van banen.

Doelstelling 3: De cirkel van generationele armoede doorbreken

We doorbreken de cirkel van generationele armoede o.a. door:

- te voorkomen dat jongeren uitvallen op school (via leerplicht)
- jongeren te stimuleren om een startkwalificatie te halen (via leerplicht, maar ook door de consultant jeugd als jongeren bijstand aanvragen)
- bestrijding van jeugdwerkloosheid ✓ (hulp aan jonge bijstandsgerechtigden)
- interventie in problematische gezinnen ✓ (AMW, jeugdzorg, CJG)
- jongeren te leren om met geld om te gaan ✓ (praktijkscholen pakken dit op)
- jongeren met schulden te coachen ✓ (via het CJG. Via de Wmo wordt indien nodig ambulante hulp ingezet om jongeren te begeleiden)
- deelname aan sport door kinderen van minima te bevorderen ✓ (financiering mede via minimaregelingen; buurtsportcoaches stimuleren sportdeelname)
- gebruik van peuterspeelzalen door minima te bevorderen ✓

- de PC regeling ✓
- opvoedingsondersteuning ✓ (via het CJG)
- scholen lespakketten over geld aan te bieden ✓ (alle basisscholen ontvingen van de gemeente de Geldkoffer van het Nibud)
- in bibliotheken het computergebruik door kinderen goedkoper te maken ✓ (Er kwamen lagere tarieven en uiteindelijk werd dit gratis)
- kinderen te stimuleren tot deelname aan naschoolse en buitenschoolse activiteiten ✓
- in te zetten op preventieve schuldhulpverlening, zowel digitaal ✗ als in de klas ✓ (Nibud geldpakketten op basisscholen, theatervoorstelling voor de scholen voor het Voortgezet Onderwijs over geld en schulden tijdens de week van het geld).
- ondersteuning van ouders en kind door school of hulpverleners ✓ (Schoolmaatschappelijk werk, oprichting CJG in Beilen in 2011, boekjes voor ouders en intermediairs "Financiële opvoeding doe je zo")
- voorlichting aan jongeren, zo mogelijk ook door ervaringsdeskundigen ✓ (o.a. door leerplicht ambtenaar, waarschijnlijk zijn daar geen ervaringsdeskundigen bij betrokken zijn geweest)
- inburgering ✓ (o.a. Eurowijzer budgetteringscursus voor groepen statushouders)

Doelstelling 4: Bevorderen dat minima de voorzieningen krijgen waar ze recht op hebben

We doen dit o.a. door:

- voorlichting over voorzieningen voor minima ✓ (o.a. aan bijstandsgerechtigden door de Sociale Dienst en aan tal van organisaties en groepen, waaronder via de Regiegroep Armoedebelid waarin circa 16 organisaties participeren).
- voorlichting over het gemeentelijk Armoedebelid ✓
- voorlichting aan specifieke groepen zoals werkende minima, ouderen etc. over regelingen waar zij mogelijk recht op hebben ✓ (ook aan inburgeraars, bijstandsgerechtigden. Werkende minima werden niet als aparte groep uitgenodigd voor voorlichtingsbijeenkomsten, maar worden o.a. via de sociaal raadvrouw wel bereikt. Via de website "Bereken uw recht" en de gemeentelijke website en kanalen als de digitale nieuwsbrief van de gemeente, worden ook zij voorgelicht over de regelingen van de gemeente.)
- hulp bij het aanvragen van voorzieningen ✓ (o.a gemeentewinkel, sociaal raadvrouw, cliëntondersteuners)
- hulp bij het doen van belastingaangifte ✓ (o.a. gratis bij de sociaal raadvrouw en via diverse vrijwilligersorganisaties zoals Humanitas en de ouderenbonden).
- een voorzieningencheck ✓ (tegenwoordig inkomenscheck bij de sociaal raadvrouw genoemd)
- aanschaf programma voor digitale hulp: "Bereken uw recht" ✓

- sociaalraadsliedenwerk ✓
- bestandskoppeling ✓ (voor het informeren van bijv. bijstandsgerechtigden die een regeling nog niet hebben aangevraagd)
- waar mogelijk ambtshalve toekenningen van minimaregelings ✓
- eenvoudige aanvraagprocedures ✓
- een sociale kaart ✓ (in onze (digitale) gemeentegids. Ook werd medewerking verleend aan een digitale sociale kaart van de provincie. Deze initiatieven zijn gestopt vanwege de vele wijzigingen die moeten worden bijgehouden. Bovendien is internet nu veel toegankelijker dan in 2008).
- bekendheid te geven aan ons beleid bij instanties ✓ (o.a. via de in 2008 opgerichte Regiegroep Armoedebeleid en voorlichting aan specifieke organisaties, zoals Vluchtelingenwerk, de sociale wijkteams, Welzijnswerk en bewindvoerders)
- deskundigheidsbevordering van vrijwilligers die zich inzetten voor minima ✓ (o.a. voorlichting aan de screeners van de Voedselbank, Humanitas Thuisadministratie en via de Regiegroep Armoedebeleid)
- hulp bij het invullen van formulieren ✓ (via gemeentewinkel, sociaal raadvrouw, cliëntondersteuners, Humanitas)
- hulp bij thuisadministratie ✓ (via Humanitas Thuisadministratie)
- huisbezoeken aan minima die niet reageren op voorlichting over hun rechten ✓ (o.a. door de woonconsulenten van de woningcorporaties en (op afspraak) door de sociaal raadvrouw in het kader van een inkomenscheck)
- mogelijkheid om zowel schriftelijk als digitaal aanvragen te doen ✓
- gebruik te maken van signalen van derden ✓ (o.a. van woningcorporaties)

Doelstelling 5: Bevorderen dat mensen kunnen rondkomen van het inkomen dat ze hebben en niet in een schuldsituatie terecht komen

We doen dit o.a. door:

- inkomensreparatie als blijkt dat men voorzieningen laat liggen ✓ (o.a. via de sociaal raadvrouw en cliëntondersteuners)
- een voorzieningencheck ✓ (bij de sociaal raadvrouw. Dit wordt nu inkomenscheck genoemd).
- informatiebijeenkomsten in bijvoorbeeld buurthuizen ✓ (o.a. m.b.t. zorgverzekering, Zorgkostenregeling) en op scholen ✗
- het organiseren van excursies voor jongeren naar bijvoorbeeld het GKB ✗
- jongeren het principe op = op leren ○
- ouders stimuleren om met hun kinderen te praten over geld en het voorkomen van schulden ○
- bekendheid geven aan publicaties Nibud over financiële opvoeding Deels ✓. (Het Nibud boek "Financiële opvoeding doe je zo" is uitgereikt aan professionals die met ouders en kinderen werken, waaronder onderwijzers, (school) maatschappelijk

werkers en de budgetconsulent. Minima hebben een keer een Nibudgeld agenda ontvangen)

- jongeren de betekenis van geld leren ○
- vroegsignalering van (financiële) problemen in gezinnen ✓ (o.a via de woningcorporaties en de sociaal raadvrouw)
- hulp bij thuisadministratie ✓ (door Humanitas Thuisadministratie)
- cursussen budgetbeheer ✓ (De gemeente bood dit aan sinds 2008, maar bereikte niet alle jaren voldoende cursisten om een groep te kunnen starten. Onze beide woningcorporaties Woonservice en Actium bieden sinds kort deze cursussen aan, aan hun huurders. Dat levert voldoende deelnemers op. De gemeente kan ook mensen hiervoor aanmelden. De gemeente financiert de budgetteringscursus voor eigenaren van woningen en financiert een pilot voor laaggeletterden.)
- budgetbeheer door de GKB ✓ (sinds 2016 bij Sociaal.nl)
- cursussen omgaan met geld ✓
- budgetbegeleiding ✓ (via de Thuisadministratie van Humanitas)
- verstrekken van budgetagenda's ✓ (eenmalige actie geweest)
- links op de gemeentewebsite naar websites van het Nibud etc. ✗
- deelname aan het energieproject; gratis energieadviezen en gratis energiebesparende maatregelen ✓ (in 2008 werd deelgenomen aan een provinciaal energieproject en vanuit Ruimtelijke Ordening werd dit thema verder opgepakt.)

Doelstelling 6: Bevorderen dat mensen met problematische schulden hulp zoeken en krijgen

We doen dit o.a. door:

- de inzet van integrale schuldhelpverlening en maatschappelijk werk. ✓ (sinds 2014 wordt de intake voor schuldhelp gedaan door onze eigen budgetconsulent. Deze consulent geeft ook adviezen en verwijst door naar andere instanties als Verslavingszorg en maatschappelijk werk voor hulp bij het aanpakken van de oorzaken van schulden)
- doorverwijzing naar schuldhelp als bijstandsgerechtigden met schulden kampen ✓
- bekendheid te geven aan hoe mensen zich kunnen aanmelden bij de schuldhelporganisatie (tot 2014 bij de GKB, daarna bij de budgetconsulent van de gemeente) ✓
- samenwerking met o.a. de Voedselbank en woningcorporaties over doorverwijzing van hun klanten ✓
- het zorgen voor goede doorverwijzing bij signalering van schulden bij jeugd- en jongerenwerk, kerken, AMW en andere instanties ✓
- bekendheid te geven aan digitale hulp bij schulden (websites van Nibud, regelzelfjeschulden.nl etc.) ✗

- voorlichting aan jongeren en volwassenen door ervaringsdeskundigen **X** (niet met behulp van ervaringsdeskundigen).
- verbetering van de schuldhulpverlening om uitval in de aanmeldingsfase en gedurende het schuldhulptraject tegen te gaan **✓** (de intake voor schuldhulpverlening wordt sinds 2014 door de budgetconsulent gedaan. Sinds 2016 heeft de gemeente een contract met een andere aanbieder van schuldhulpverlening: Sociaal.nl)
- samenwerking te zoeken met energiebedrijven en woningcorporaties inzake signalering bij betalingsachterstanden (bijv. om folders met informatie over schuldhulpverlening mee te sturen met aanmaningen) **✓** (Essent heeft tot haar overname deelgenomen aan de Regiegroep Armoedebeleid. Woningcorporaties nemen deel aan de bijeenkomsten van de Regiegroep Armoedebeleid. Er is een convenant tussen de gemeente en beide woningcorporaties m.b.t. een snelle doorverwijzing naar de budgetconsulent)
- voorlichting aan specifieke groepen als werkende minima, kleine zelfstandigen en mensen die in instellingen wonen. **X** (niet op de wijze zoals hier bedoeld. Wel algemene voorlichtingen en voorlichting aan intermediairs die met deze doelgroepen te maken hebben. Zo maakt Cosis deel uit van de Regiegroep Armoedebeleid.)

Doelstelling 7: Bevorderen dat instanties en vrijwilligersorganisaties samenwerken om minima te ondersteunen

Dit doen we o.a. door:

- een sociale kaart **✓** (aanvankelijk zijn er diverse sociale kaarten geweest. Er is nu nog een kleine sociale kaart van St. Knip voor bijvoorbeeld de docente bij een budgetcursus. Deze kaart is met toestemming van St. Knip ook beschikbaar voor bijv. de (nieuwe) sociaal raadvrouw.
- overleggen tussen de gemeente en organisaties als de Stichting Adviesraad Minimabeleid en de Voedselbank **✓**
- de regie te nemen als het gaat om het aansturen van gesubsidieerde instanties **✓**
- het OGGZ netwerk **✓**
- door waar mogelijk de regie te nemen als het gaat om het voorlichten van derden over het aanbod aan minima (Minimaregelingen, maar ook anderszins) **✓**
- bekendheid te geven aan ons beleid bij instanties **✓**
- het organiseren van deskundigheidsbevordering **✓** (o.a. door het uitnodigen van gastsprekers tijdens bijeenkomsten van de Regiegroep Armoedebeleid en het inkopen van workshops herkenning laaggeletterdheid).
- het organiseren van mogelijkheden om organisaties samen te brengen, bijvoorbeeld door werkconferenties en themabijeenkomsten **✓** (de Sociale Dienst organiseert jaarlijks bewindvoerdersbijeenkomsten, Regiegroep armoedebeleid, ook bijeenkomsten rond statushouders of re-integratie)

- het opzetten van een regiegroep Armoede ✓ (In 2008 werd de Regiegroep Armoedebelief opgericht. Sindsdien komt deze groep 3 keer per jaar bijeen om elkaar te informeren over alles dat relevant is in het kader van het Armoedebelief. Het gaat daarbij om thema's als preventie, vroegsignalering van (financiële) problematiek, voorlichting over regelingen aan hun klanten, warme doorverwijzing naar andere instanties om problemen te helpen voorkomen of oplossen enz.)

Speerpunten van nieuw beleid in 2008

De input voor het Armoedebelief uit 2008 kwam voor een belangrijk deel tot stand tijdens een werkconferentie Armoedebelief op 23 januari 2008 waar 90 mensen namens 27 organisaties aan hebben deelgenomen.

Zoals past binnen een strategische beleidsnota, werden ook de belangrijkste prioriteiten vastgesteld. Dit waren de drie speerpunten die het vaakst genoemd werden tijdens de werkconferentie als belangrijkste items voor het nieuwe Armoedebelief:

1. stimuleren van werk / bieden van perspectief
2. eenvoudige aanvraagprocedures
3. hulp sociaal raadvrouw aan minima

Ad 1 Stimuleren van werk / bieden van perspectief

Het eerste speerpunt is uitgewerkt in het Re-integratiebelief. Het bieden van perspectief staat ook centraal staan in het sociale activeringsbelief.

Ad 2 eenvoudige aanvraagprocedures

De aanvraagprocedures zijn in de afgelopen jaren meermalen tegen het licht gehouden. In 2008 werden alle aanvraagformulieren voor de minimaregelingen herzien en gescreend op overbodige vragen. Vragen die niet strikt noodzakelijk waren, werden geschrapt. Sindsdien is het bijvoorbeeld niet langer nodig om een opgave te doen van alle schulden en daarvan bewijsstukken mee te sturen. Om het vermogen vast te stellen volstaat het om te vragen naar de saldi op bankrekeningen en het eventuele bezit van een auto of ander voertuig en een eigen huis.

In latere jaren zijn de aanvraagprocedures ook herzien met het oog op de schrijfstijl. Het accent lag daarbij op een helder en duidelijk taalgebruik in formulieren, brieven en beschikkingen. Hierbij werd ook gebruik gemaakt van de inzet van ervaringsdeskundigen op het gebied van laaggeletterdheid.

Ad 3 hulp sociaal raadvrouw aan minima

Het feit dat Midden-Drenthe in 2008 een sociaal raadvrouw had, werd door de aanwezigen op de werkconferentie zeer gewaardeerd. Ook werd de zorg uitgesproken dat de sociaal raadvrouw wellicht te weinig uren had om de vele bezoekers van haar spreekuren te kunnen helpen. In 2008 had de gemeente een contract met Sedna voor 30,5 uren sociaal raadsliedenwerk. In de afgelopen jaren heeft het college meermalen het aantal uren van de sociaal raadvrouw uitgebreid. Dit heeft er o.a. toe geleid dat er nu in Beilen twee inloopspreekuren per week zijn.

Sinds oktober 2019 is het aantal uren van het sociaalraadsliedenwerk uitgebreid naar 40 uur, waarvan 8 uur door een assistent sociaal raadvrouw. De assistent neemt minder complexe taken over van de sociaal raadvrouw zodat die zich nog meer kan richten op het sociaal juridische aspect van het werk. Zonodig kan de assistent ook spreekuren draaien. Hierdoor is de functie van sociaal raadvrouw ook minder kwetsbaar geworden.

Conclusies

Kernthema's in het Midden-Drentse armoedebelief zijn het bieden van perspectief en het bieden van een goed financieel vangnet voor minima. Sinds 2008 staan deze thema's veel hoger op de lokale agenda dan voorheen. Inmiddels is ook de landelijke aandacht voor deze thema's sterk toegenomen.

De actiepunten die in 2008 werden geschaard onder de verschillende doelstellingen van het Armoedebelief werden grotendeels opgepakt. De mate waarin die acties hebben bijgedragen aan het behalen van de doelstellingen valt echter niet te meten, omdat de doelstellingen niet smart werden geformuleerd. In veel gevallen gaat het ook om actiepunten die blijvende aandacht behoeven. Een eenmalige actie is onvoldoende om resultaat te boeken.

We zijn van mening dat minima in onze gemeente ruimhartig ondersteund worden met alle gemeentelijke minimaregelingen, zoals de uitkering voor activiteiten, het kindpakket en de compensatieregelingen voor minima met hoge zorgkosten. Ook de hoogte van de individuele inkomenstoeslag is substantieel.

Vanuit veel beleidsterreinen is er de afgelopen jaren bijgedragen aan het bieden van perspectief op werk en op participatie in deze maatschappij. De oprichting van een steunpunt voor vrijwilligers in 2010 en de oprichting van het CJG in 2011 hebben zeker bijgedragen aan deze doelstellingen.

De doelstelling om het niet-gebruik tegen te gaan, kan enigszins vertaald worden in meetbare gegevens, nl. het aantal gebruikers door de jaren heen. Maar ook bij deze doelstelling geldt dat een groter bereik in absolute aantallen, niet betekent dat ook een groter percentage van de beoogde doelgroep bereikt is. Een lager aantal aanvragers kan betekenen dat minder mensen uit de doelgroep bereikt werden, maar zou ook kunnen duiden op een lager aantal mensen dat er voor in aanmerking komt.

Deze gegevens zeggen dus alleen iets over het aantal mensen dat in enig jaar van een voorziening of regeling gebruik heeft gemaakt. Omdat we de gegevens over een groot aantal jaren verzameld hebben, kunnen we de verschillen in het aantal aanvragers ervan op een aantal punten wel duiden. Deze duiding wordt vermeld als bijzonderheid bij de grafieken over het gebruik van onze regelingen in het volgende hoofdstuk.

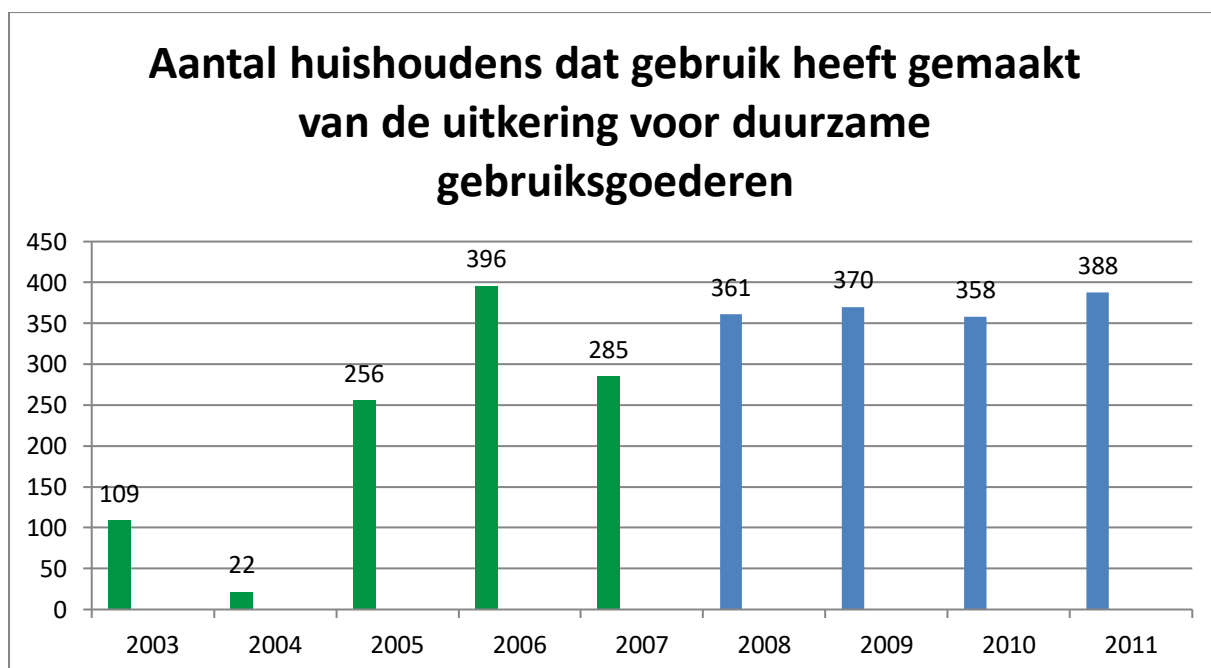
Hoofdstuk 3 Het aantal gebruikers van de regelingen en voorzieningen

Een van de resultaten die we wilden bereiken met het Armoedebeluid 2008 – 2012 was het tegengaan van niet gebruik van regelingen.

In dit hoofdstuk hebben wij de grafieken zoals die in de beleidsnota “Uw goed recht!” te vinden waren, aangevuld met de gegevens die we de afgelopen jaren hebben verzameld. Voor een goede vergelijking hebben wij de gegevens die waren opgenomen in de nota Armoedebeluid in het groen weergegeven, en de aanvullingen in het blauw.

In deze evaluatie laten we de regelingen die in 2008 nog niet bestonden, buiten beschouwing. De recente regelingen zoals de Zorgkostenregeling en het Kindpakket zullen separaat worden geëvalueerd als er meer gegevens over het gebruik bekend zijn.

Niet alle regelingen die in 2008 bestonden, zijn nog actueel, zo is de uitkering voor duurzame gebruiksgoederen in oktober 2011 gestopt omdat het rijk categoriale bijzondere bijstand voor witgoed per die datum verbood. Ook zijn de regelingen soms tussentijds aangepast als gevolg van gewijzigd beleid of gewijzigde wet- en regelgeving. Onder de tabellen worden de bijzonderheden per regeling of voorziening vermeld.

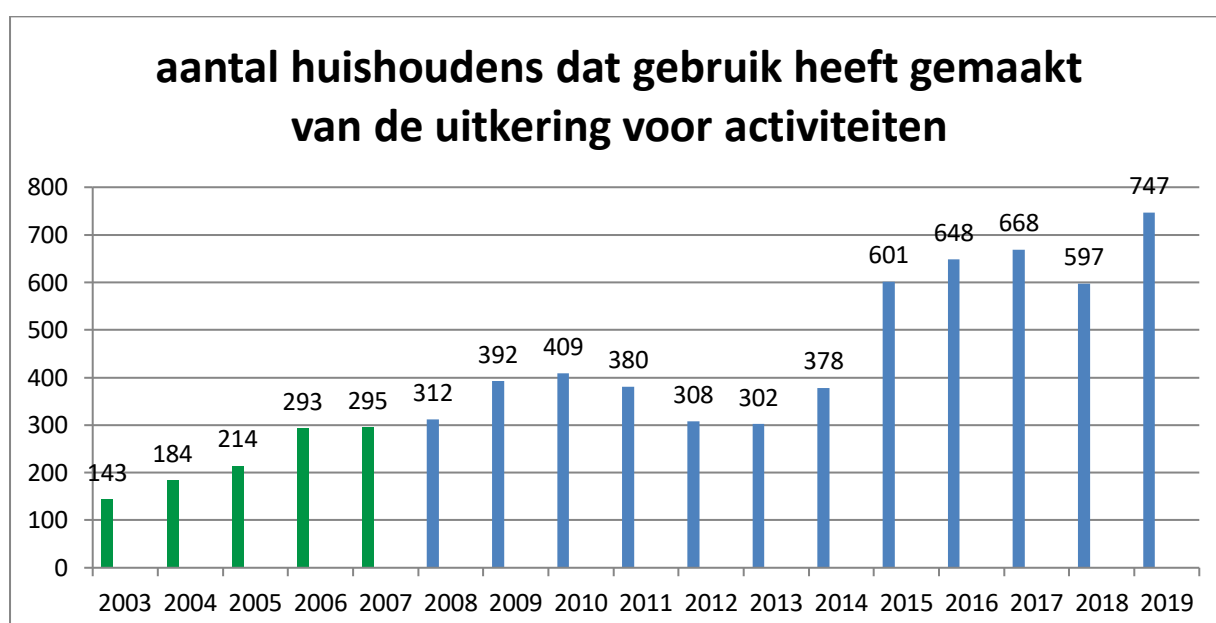
Grafiek 2 Aantal huishoudens dat gebruik heeft gemaakt van de uitkering voor duurzame gebruiksgoederen.

Bijzonderheden:

- De uitkering voor duurzame gebruiksgoederen was een vorm van categoriale bijzondere bijstand voor minima die minimaal één jaar een laag inkomen hadden. Het bedrag werd verhoogd zodra men langer dan 2 jaar tot de minima behoorde.
- Tot 2008 was het niet mogelijk om deze uitkering te ontvangen als men ook recht had op de langdurigheidstoeslag. Met het vaststellen van het Armoedebeluid in 2008

werd samenloop van deze regelingen wel mogelijk gemaakt. De reden hiervoor was dat de langdurigheidstoeslag verstrekt werd als compensatie van het langdurig hebben een laag inkomen. De uitkering van duurzame gebruiksgoederen was daarentegen een vorm van bijzondere bijstand met als doel het verruimen van de mogelijkheden van minima om duurzame gebruiksgoederen te laten repareren of vervangen.

- In oktober 2011 werd deze regeling op grond van gewijzigde wetgeving afgeschaft.
- Na afschaffing van de uitkering voor duurzame gebruiksgoederen is er een Regeling voor duurzame gebruiksgoederen gekomen die wel was toegestaan: alleen op basis van een individuele aanvraag en alleen voor bepaalde gebruiksgoederen (zoals een wasmachine, koelkast of kooktoestel) die stuk en niet te repareren zijn.

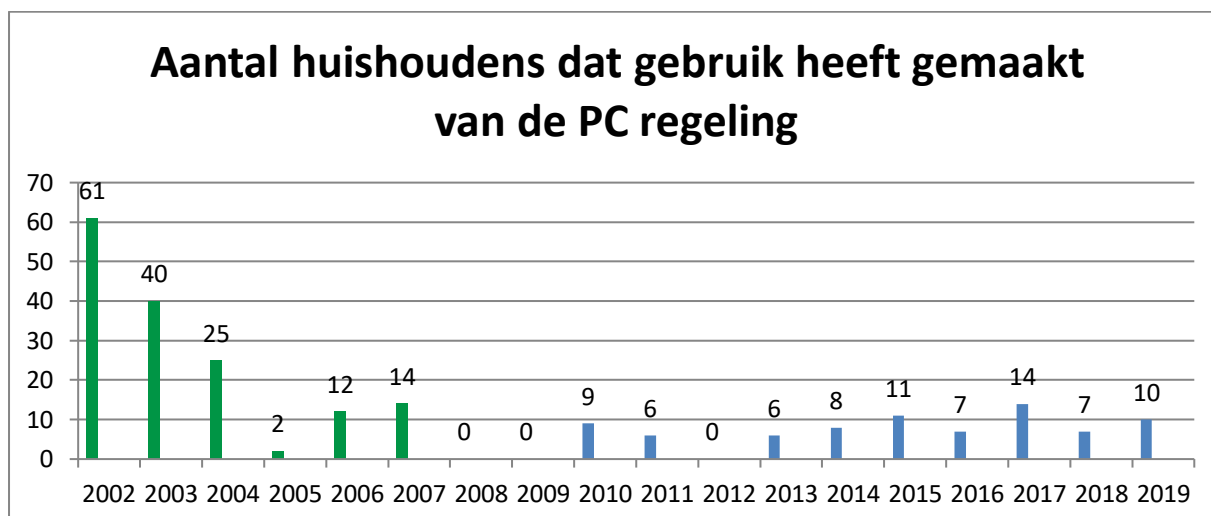

Grafiek 3 Aantal huishoudens dat gebruik heeft gemaakt van de uitkering voor activiteiten.

Bijzonderheden:

- Bestemd voor deelname aan activiteiten op het gebied van sport, cultuur en educatie, dan wel de benodigde sportkleding hiervoor.
- Anno 2020 gaat het om € 165,- per gezinslid voor bovengenoemd doel.
- In 2008 werden folders gemaakt en verspreid om de regeling onder de aandacht te brengen. Bovendien werd intensiever gecommuniceerd middels de krant van Midden-Drenthe en in brieven aan de bij de gemeente bekende gebruikers van de bijstandsuitkering of de uitkering voor activiteiten.
- Van 2012 t/m 2014 gold een wettelijke maximum inkomensgrens van 110%. Daarvoor en daarna lag die grens op 120%.
- In de periode van 1 januari 2015 tot 1 augustus 2019 zijn er in totaal 234 statushouders (inclusief kinderen) in onze gemeente gehuisvest.
- In 2019 werden twee nieuwe minimaregelingen ingevoerd voor huishoudens met kinderen: een Sportbon en een Schoolkostenregeling voor kinderen op het Voortgezet Onderwijs. Het recht op deze regelingen is gekoppeld aan het recht op de uitkering voor activiteiten. Dit kan

een impuls zijn geweest om de uitkering voor activiteiten aan te vragen, voor zover men er nog geen gebruik van maakte.

Grafiek 4 Aantal huishoudens dat gebruik heeft gemaakt van de PC regeling.

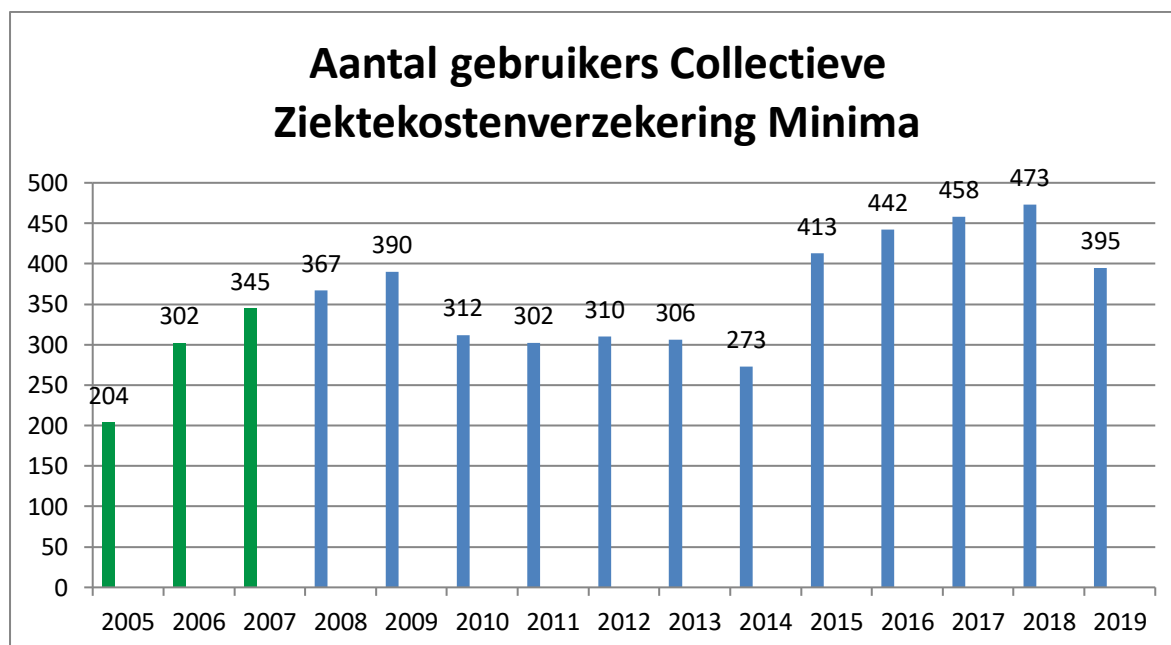
Bijzonderheden:

- De regeling is in 2002 gestart in een tijd dat veel minimagezinnen nog niet de beschikking hadden over een computer. De regeling bestaat uit een renteloze lening met een aflossingstijd van 3 jaar voor mensen die minimaal 2 jaar een laag inkomen hebben.
- De regeling bestaat uit een computer met modem en printer, alsmede originele licenties om te kunnen werken met een aantal softwarepakketten. De PC wordt geïnstalleerd door de leverancier, zodat deze direct gebruiksklaar is voor het gezin dat voor het eerst een computer heeft.
- De regeling is nadrukkelijk bedoeld om gezinnen met kinderen in de leeftijd van 7 tot 17 jaar die nog niet beschikken over een PC, te helpen aan een lening om hun eerste PC te kunnen aanschaffen. De aflossing was aanvankelijk € 11,- per maand en is in 2009 verminderd naar € 9,- per maand. De rest van de kostprijs wordt kwijt gescholden als men 36 termijnen heeft afgelost.
- In de loop der tijd is het aantal gezinnen dat al beschikt over een PC sterk toegenomen. Tegelijkertijd is het besef gegroeid dat het onwenselijk is om minima een lening met een looptijd van 3 jaar te verstrekken. Zo mogen mensen in een schuldhulptraject geen nieuwe schulden maken.
- Van 2012 t/m 2014 gold een wettelijke maximum inkomensgrens van 110%. Daarvoor en daarna lag die grens op 120%.
- In de afgelopen tijd zijn er vijf maatregelen genomen die maken dat gezinnen zelf de kosten voor een PC makkelijker kunnen opbrengen:
 1. De uitkering voor duurzame gebruiksgoederen (categoriale bijzondere bijstand) kon in het begin niet gecombineerd worden met recht op de langdurigheidstoeslag. Ontving men langdurigheidstoeslag, dan verviel het recht op de uitkering voor duurzame gebruiksgoederen. Vanaf 1 januari 2009 werd samenloop mogelijk gemaakt. Hierdoor ontvingen mensen aanzienlijk meer cash geld dan voorheen.
 2. De referte-eis voor de langdurigheidstoeslag is in 2012 bekort van 5 naar 3 jaar.

3. Sinds 2012 is er een nieuwe regeling in de plaats gekomen van de niet langer toegestane (categoriale) uitkering voor duurzame gebruiksgoederen: de regeling duurzame gebruiksgoederen vanuit de individuele bijzondere bijstand. Voor een zevental gebruiksgoederen die stuk en niet te repareren zijn, kan men om niet een vervangend gebruiksgoed aanschaffen. Hierdoor kunnen minima besparen op de kosten van deze noodzakelijk geachte gebruiksgoederen, waardoor er geld vrij komt om te reserveren voor andere aankopen, zoals een computer.
4. In 2018 is er een nieuwe regeling bijgekomen: de Schoolkostenregeling voor kinderen tot 18 jaar op het voortgezet onderwijs. Voor brugklassers is er een bedrag van € 250,- en voor kinderen in hogere klassen € 100,- beschikbaar dat ingezet mag worden als bijdrage in de kosten van o.a. een computer.
5. Minima kunnen sinds 2018 gebruik maken van een Sportbon ter waarde van € 100,- en sinds 2020 van gratis zwemles voor hun kinderen van 5 tot 18 jaar. Hierdoor kan veel geld worden bespaard op deze kosten.

Beëindiging PC regeling?

In het nieuwe Armoedebelief zal worden voorgesteld om te stoppen met de PC regeling omdat die achterhaald is en er ruimschoots voldoende regelingen zijn waar mensen gebruik van kunnen maken, waardoor ze zelf kunnen reserveren voor een computer. Bovendien is dit een dure regeling voor de gemeente die bovendien erg arbeidsintensief is en daardoor ook duur in de uitvoering. Een ander argument om ermee te stoppen zijn de signalen van de leverancier die meldt dat sommigen er op tegen zijn dat de PC uit de doos wordt gehaald (en daardoor direct in waarde daalt). Dat kan erop duiden dat de PC verhandeld wordt en in ieder geval in dat huishouden niet noodzakelijk is.

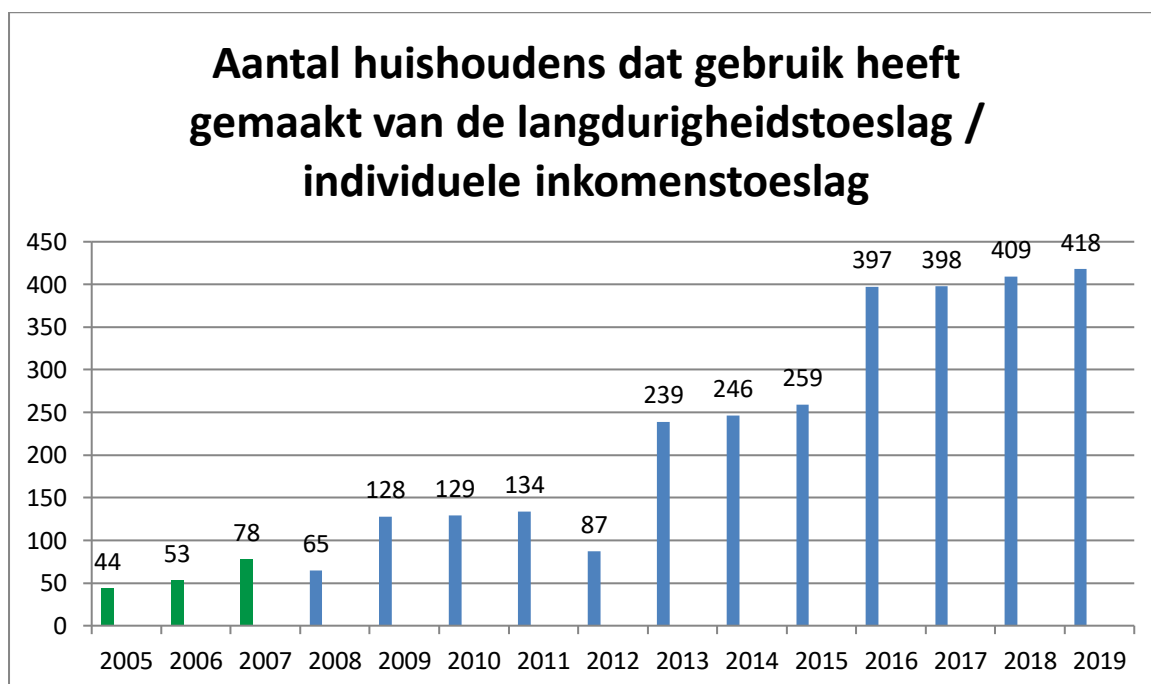

Grafiek 5 Aantal gebruikers Collectieve Ziektekostenverzekering Minima (volgens opgave van het Zilveren Kruis).

Bijzonderheden:

- De cijfers zijn gebaseerd op een opgave van het Zilveren Kruis.

- Pas sinds 2015 werd het wettelijk mogelijk de tot dan toe verplichte inkomensgrens van maximaal 110% van de van toepassing zijnde bijstandsnorm te verhogen. Midden-Drenthe heeft met het vaststellen van het beleid voor chronisch zieken en gehandicapten de inkomensgrens voor de Collectieve Ziektekostenverzekering Minima (CZM) per 1 januari 2015 verruimd van 110 naar 130%.
- Met ingang van 1 januari 2015 werd het in onze gemeente mogelijk om bij Zilveren Kruis uit drie pakketten te kiezen: het tot dan toe gebruikelijke pakket en twee iets goedkopere pakketten met een lagere dekking.
- Tot 2016 bood Zilveren Kruis extra voordelen aan de gebruikers van de CZM. Deze voordelen (het gemeente extra pakket) zijn in de jaren daarna grotendeels afgebouwd.
- In 2015 heeft Zilveren Kruis de korting van 10% op de premie van het basispakket afgeschaft en de aanvullende verzekering afgebouwd van 7,5% naar 4,5% en inmiddels naar 0%.
- In 2018 en 2019 heeft de gemeente middels project Poliwijzer haar inwoners gestimuleerd om (zodanig met hulp) na te gaan of hun zorgpolis wel aansluit bij hun situatie en om over te stappen als dat wenselijk was.
- Vanaf 2015 tot en met 1 augustus 2019 zijn er 234 statushouders in onze gemeente komen wonen. Om twee redenen hebben veel van hen van Vluchtelingenwerk het advies gekregen om gebruik te maken van de CZM:
 1. om onverzekerdeheid tegen te gaan en
 2. om betalingsproblemen te voorkomen. Bij bijstandsgerechtigden (en dus bij veel statushouders) wordt de premie van de CZM ingehouden op de uitkering en door de gemeente doorbetaald aan het Zilveren Kruis.

Grafiek 6 Aantal huishoudens dat gebruik heeft gemaakt van de langdurigheidstoelage / individuele inkomensvoorschot.

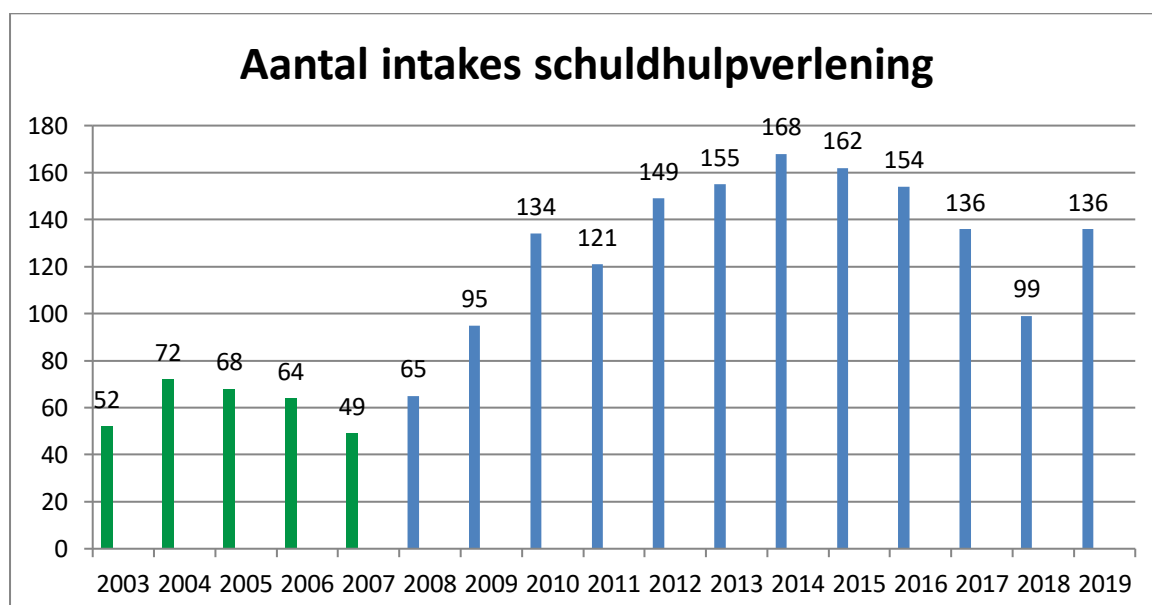
Bijzonderheden:

- De langdurigheidstoeslag werd in 2005 landelijk ingevoerd. Het rijk bepaalde de voorwaarden hiervan en de hoogte van de toeslag.
- In 2009 werd deze regeling door het rijk naar de gemeente gedecentraliseerd en vanaf dat moment mochten gemeenten zelf de hoogte van de toeslag bepalen.
- Deze toeslag wordt zoveel mogelijk ambtshalve toegekend aan mensen met een bijstandsuitkering waarvan alle gegevens bij de gemeente bekend zijn. Anderen kunnen hiervoor een aanvraag indienen.
- Sinds 1 januari 2015 heeft de langdurigheidstoeslag als gevolg van gewijzigde wetgeving, plaats gemaakt voor de individuele inkomenstoeslag.
- In 2012 heeft de gemeenteraad van Midden-Drenthe de referte-eis verlaagd van 5 jaar naar 3 jaar op een minimuminkomen.
- In 2015 heeft de gemeenteraad de doelgroep uitgebreid van 100 naar 110% van de van toepassing zijnde bijstandsnorm.

Schuldhulpverlening

In de Armoedenota van 2008 was ook het beleid met betrekking tot schuldhulp opgenomen. Kern van deze nota is de focus op de oorzaken van armoede en zo mogelijk het wegnemen of verzachten van die oorzaak. Tijdens de intake voor schuldhulpverlening kan samen met de klant bekeken worden waardoor de financiële problematiek is ontstaan en kan gerichte hulp geboden worden. Dat kan zijn door te kijken of men wel gebruik maakt van alle regelingen, maar ook door bijvoorbeeld budgetbeheer aan te bieden als men moeite heeft om de inkomsten en uitgaven op elkaar af te stemmen. Ook kan een schuldregeling er toe bijdragen dat men zicht krijgt op een schuldenvrij bestaan.

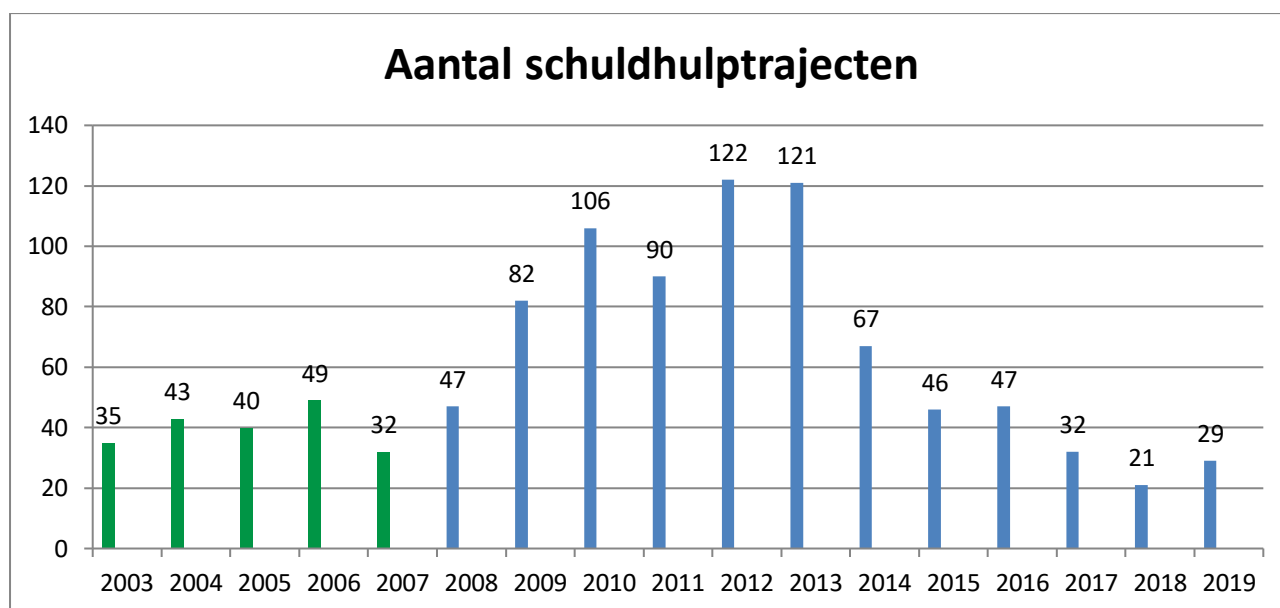
In onderstaande grafieken wordt het gebruik van schuldhulpverlening in beeld gebracht.

Grafiek 7 Aantal intakes schuldhulpverlening.

Bijzonderheden:

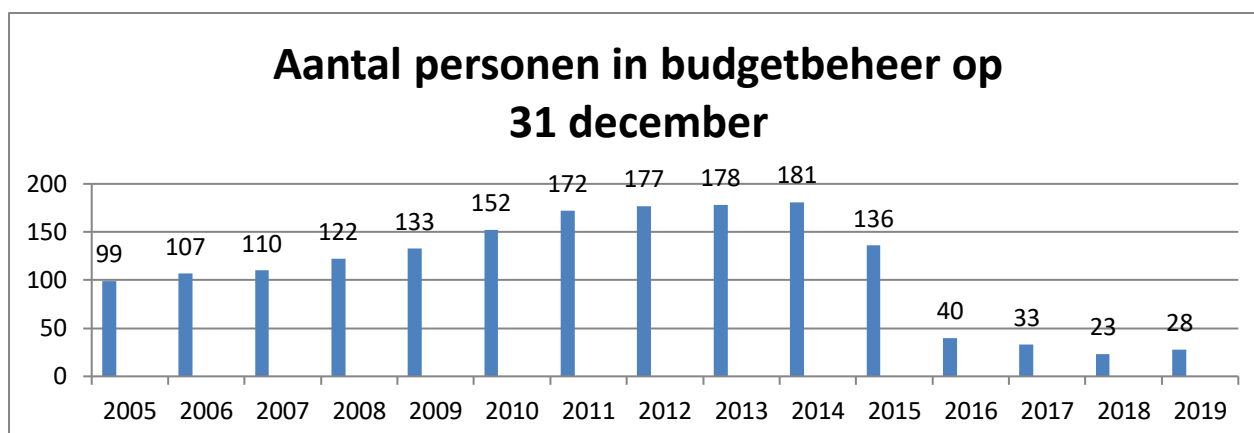
- Van 2003 tot en met 2013 werden de intakes verricht door de GKB te Assen. Met ingang van 2014 heeft de gemeente een budgetconsulent in dienst die de intakes voor schuldhulp verricht.
- In 2008 werd de regiegroep Armoedebelief opgericht. Het warm doorverwijzen van klanten naar bijvoorbeeld schuldhulpverlening en de inkomenscheck bij de sociaal raadvrouw is mede een gevolg van de verbeterde samenwerking tussen deze organisaties.

Grafiek 8 Aantal schuldhulptrajecten ingekocht bij de schuldhulporganisaties.

Bijzonderheden:

- Van 2003 tot en met 2015 werd schuldhulpverlening ingekocht bij de GKB Assen. Sinds 2016 wordt schuldhulpverlening ingekocht bij Sociaal.nl.
- Van 2003 tot en met 2013 heeft de GKB de intakes verricht. Dat leidde in veel gevallen tot de start van een schuldhulptraject, ook al bleek dat veel trajecten niet resulteerden in een aanbod aan de schuldeisers omdat er bijvoorbeeld sprake was van niet saneerbare schulden, het ontbreken van een stabiel inkomen of onvoldoende medewerking van de klant.
- Vanaf 2014 verricht de budgetconsulent de intakes en worden alleen schuldhulptrajecten ingezet die kansrijk zijn omdat men voldoet aan voorwaarden zoals een stabiele financiële situatie en de bereidheid mee te werken aan een traject dat over het algemeen 3 jaar duurt.

Grafiek 9 Aantal personen in budgetbeheer op 31 december van enig jaar.

Bijzonderheden:

- Van 2003 tot en met 2013 werden de intakes verricht door de GKB te Assen. Met ingang van 2014 heeft de gemeente een budgetconsulent in dienst die de intakes voor schuldhulp verricht.
- Van 2003 tot en met 2015 werd schuldhulpverlening ingekocht bij de GKB Assen. Sinds 2016 wordt schuldhulpverlening ingekocht bij Sociaal.nl. Bij de GKB werd budgetbeheer standaard ingezet en was dit verplicht bij schuldhulptrajecten. Bij Sociaal.nl is budgetbeheer niet verplicht en worden alleen mensen in budgetbeheer genomen op verzoek van de budgetconsulent.
- Bij de GKB Assen werd niet gestuurd op uitstroom, bij Sociaal.nl duurt een budgetbeheer traject 12 maanden en is verlenging mogelijk als dit noodzakelijk gevonden wordt.
- Op 31 december 2016 waren de meeste mensen die voordien gestart waren met budgetbeheer klaar met hun traject. In alle gevallen heeft afbouw plaatsgevonden in goed overleg met de klant en de budgetconsulent.

Conclusie over het gebruik van de regelingen en voorzieningen

Geconcludeerd mag worden dat na vaststelling van het Armoedebeleid in 2008, een toename te zien is van het gebruik van de regelingen en voorzieningen. Ook zien we de effecten terug van beleidswijzigingen nadien als gevolg van veranderde wet- en regelgeving of op grond van nieuw beleid dat werd vastgesteld door onze raad bij het vaststellen van diverse verordeningen en nota's.

H 4 Conclusies

De evaluatie van het Armoedebelief “Uw goed recht!” levert de volgende conclusies op:

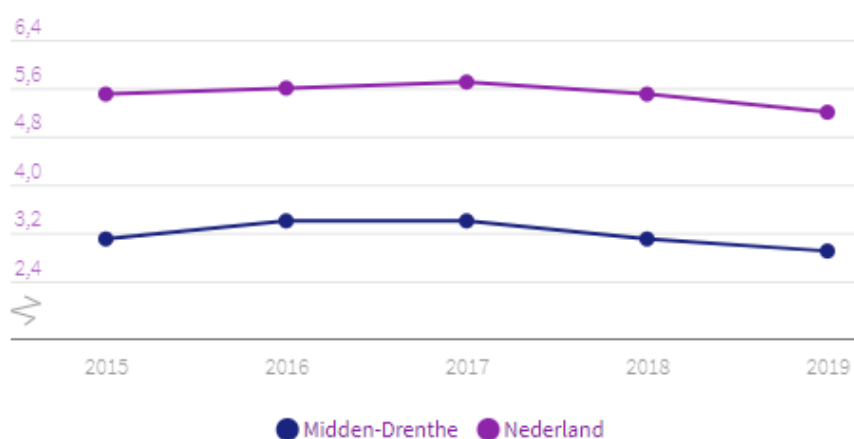
1. *Het armoedebelief heeft niet stil gestaan*
Zodra wet- en regelgeving of lokale politieke wensen daar aanleiding toe gaven, werd het beleid aangepast. In het derde hoofdstuk wordt aangetoond dat veranderingen in wet en beleid zichtbaar hun effect hebben op het aantal gebruikers.
2. *Het beleid van voor 2008 werd aantoonbaar geïntensiveerd*
Er kwam meer financiële armslag, de schuldhulpverlening werd anders georganiseerd waardoor de regie over de intakes bij de gemeente kwam te liggen en het gebruik van de minimaregelingen en voorzieningen voor schuldhulp nam toe.
3. *Het aantal gebruikers van regelingen zegt niets over het bereik van de doelgroep*
In de nota werd aangegeven dat het aantal mensen met een inkomen tot een bepaald niveau wel geschat kan worden, maar dat dit niet betekent dat die mensen ook voldoen aan andere criteria voor het recht op een regeling, zoals een laag vermogen of een bepaalde duur van het hebben van een laag inkomen.
4. *De gemeente heeft een actieve rol op zich genomen in het samenbrengen van de ketenpartners en het uitwisselen van kennis om armoede te bestrijden of te voorkomen.*
Met name de oprichting van de Regiegroep Armoedebelief heeft hier aan bijgedragen. Ook bijeenkomsten voor bewindvoerders dragen hier aan bij.
5. *Het bereiken van jongeren heeft beperkt plaats gevonden via het armoedebelief*
In 2009 werd hulp aan jongeren met financiële problematiek onderdeel van de nota lokaal jeugdbeleid. Vanuit het jeugdbeleid werd de uitvoering hiervan belegd bij het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) dat in 2011 werd opgericht. Ouders en kinderen kunnen hier terecht met hun financiële zorgen of hun vragen over het voorkomen daarvan. Ook is er aandacht voor preventie. Het CJG heeft op haar website veel informatie staan over geldzaken waar jongeren of hun ouders mee te maken kunnen krijgen, zoals omgaan met geld, hoge telefoonrekening, openen bankrekening enz. Sinds 2014 kunnen jongeren met financiële problematiek ook terecht bij de budgetconsulent van de gemeente die adviezen geeft en de intakes verricht als schuldhulpverlening aan de orde lijkt.

Bijlage Grafieken met betrekking tot armoede in Midden-Drenthe

In deze bijlage wordt een aantal grafieken getoond waarin onze gemeente afgezet wordt tegen de gegevens over Nederland, en zo mogelijk over die met betrekking tot Drenthe. De grafieken beogen een beeld te geven over hoe de situatie in Midden-Drenthe zich de afgelopen jaren verhiel tot de landelijke situatie. Pas sinds kort levert het Drents Trendbureau gegevens over de armoede in Drentse gemeenten. Andere cijfers komen van het CBS.

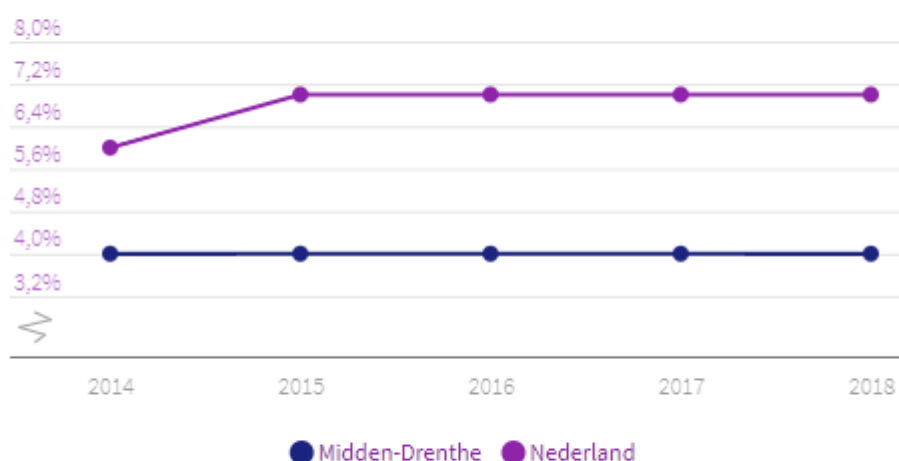
Huishoudens met bijstandsuitkeringen

% t.o.v. totaal huishoudens

CBS | 2015 - 2019

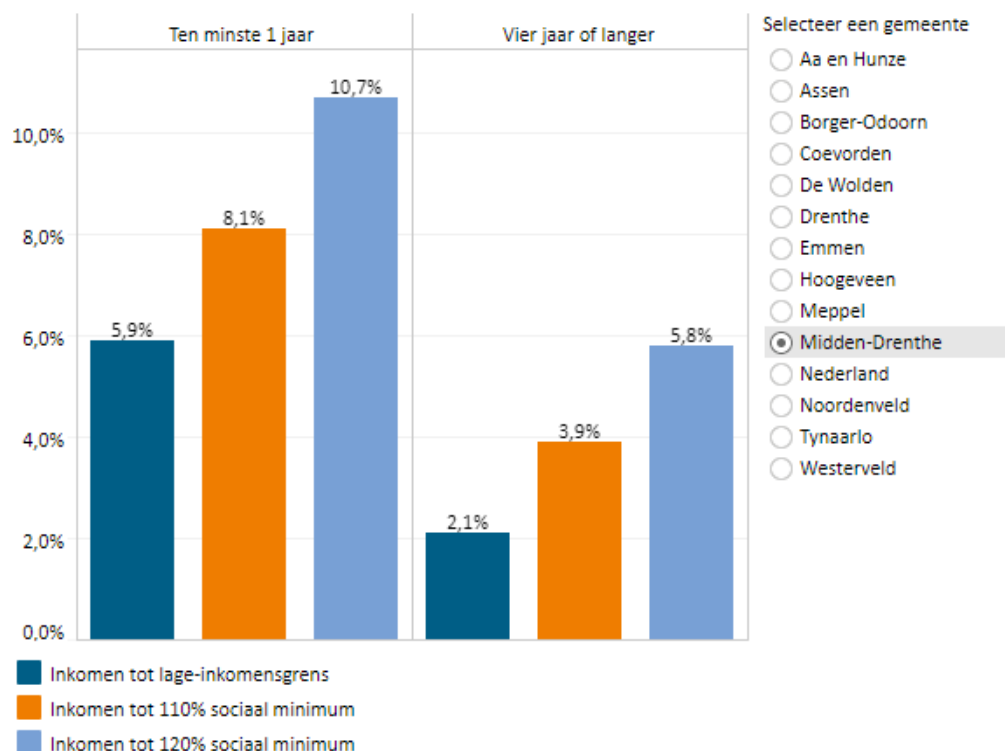
Kinderen opgroeiend in armoede

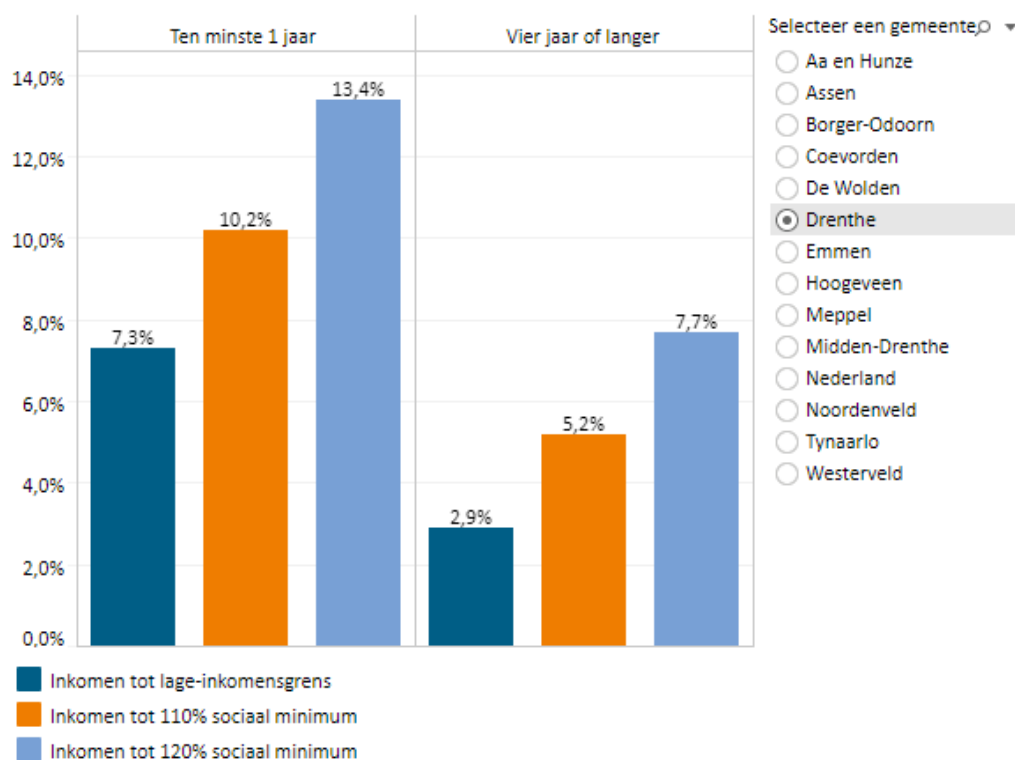
CBS Jeugd | 2014 - 2018

Bron bovenstaande grafieken: Waar staat je gemeente 2019

Aandeel particuliere huishoudens naar verschillende inkomensgroepen, 2017

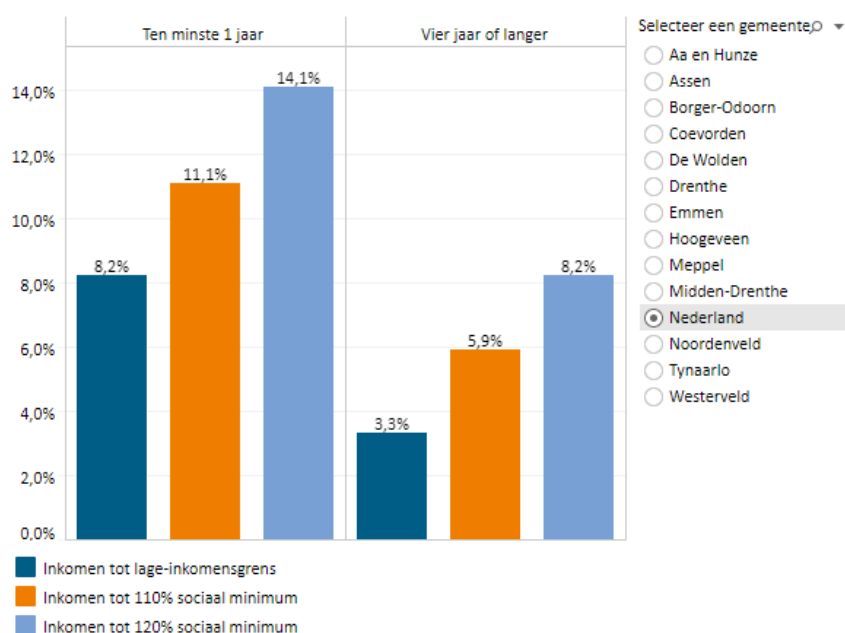

Aandeel particuliere huishoudens naar verschillende inkomensgroepen, 2017

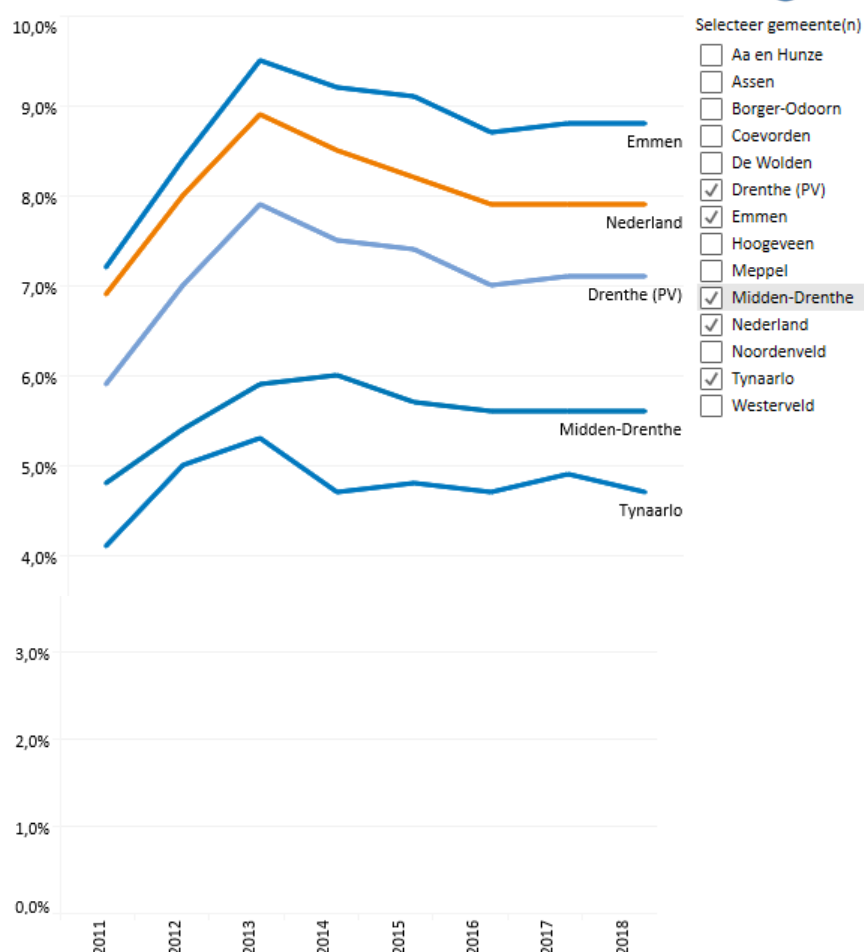

Bron bovenstaande grafieken: Drents Trendbureau

Aandeel particuliere huishoudens naar verschillende inkomensgroepen, 2017

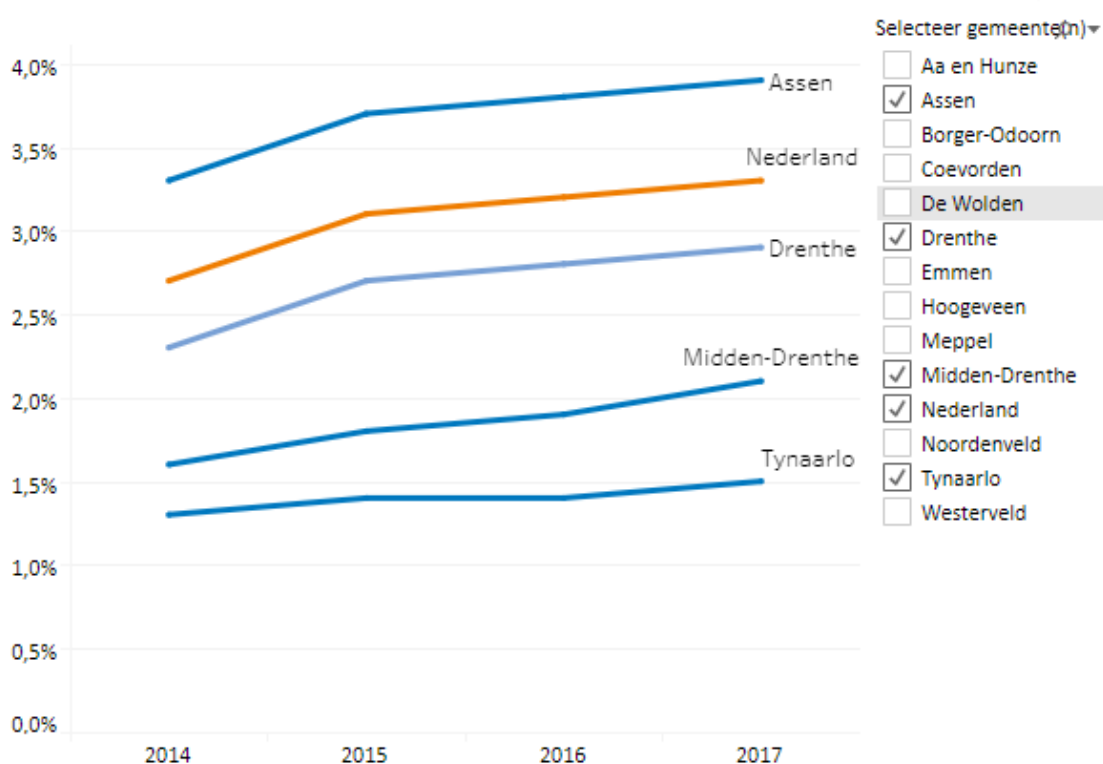

Aandeel huishoudens met een laag inkomen, 2011-2018

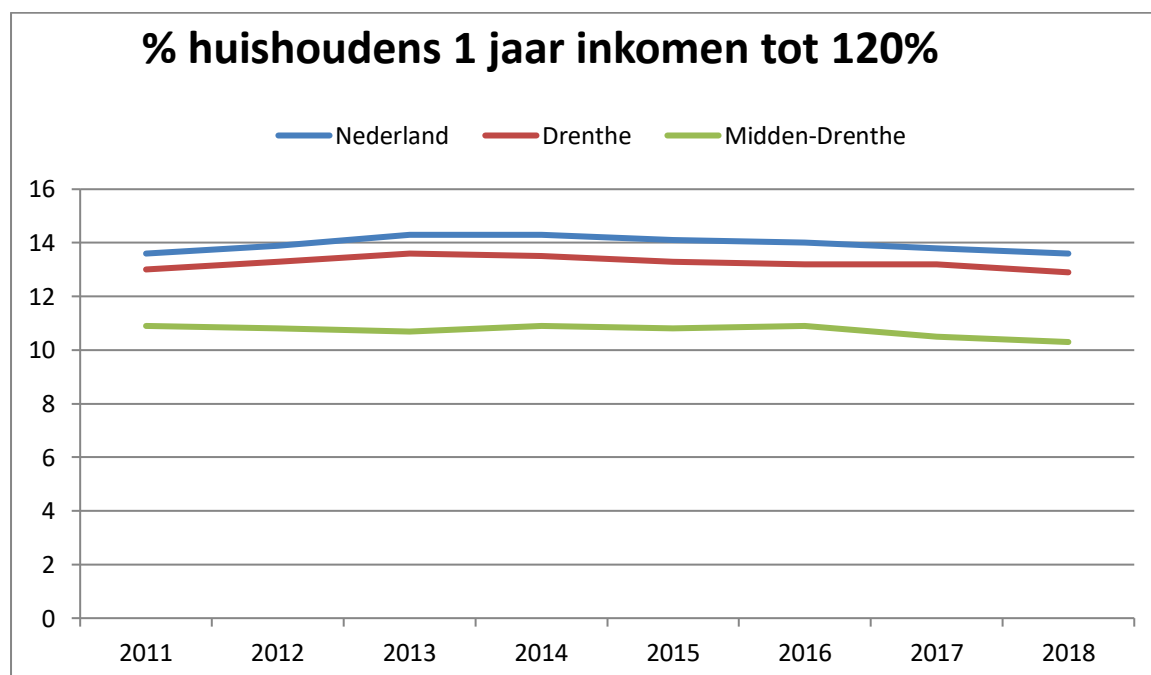

Bron bovenstaande grafieken: Drents Trendbureau. In de onderste grafiek worden de Drentse gemeenten met het hoogste en het laagste aandeel lage inkomens ook getoond.

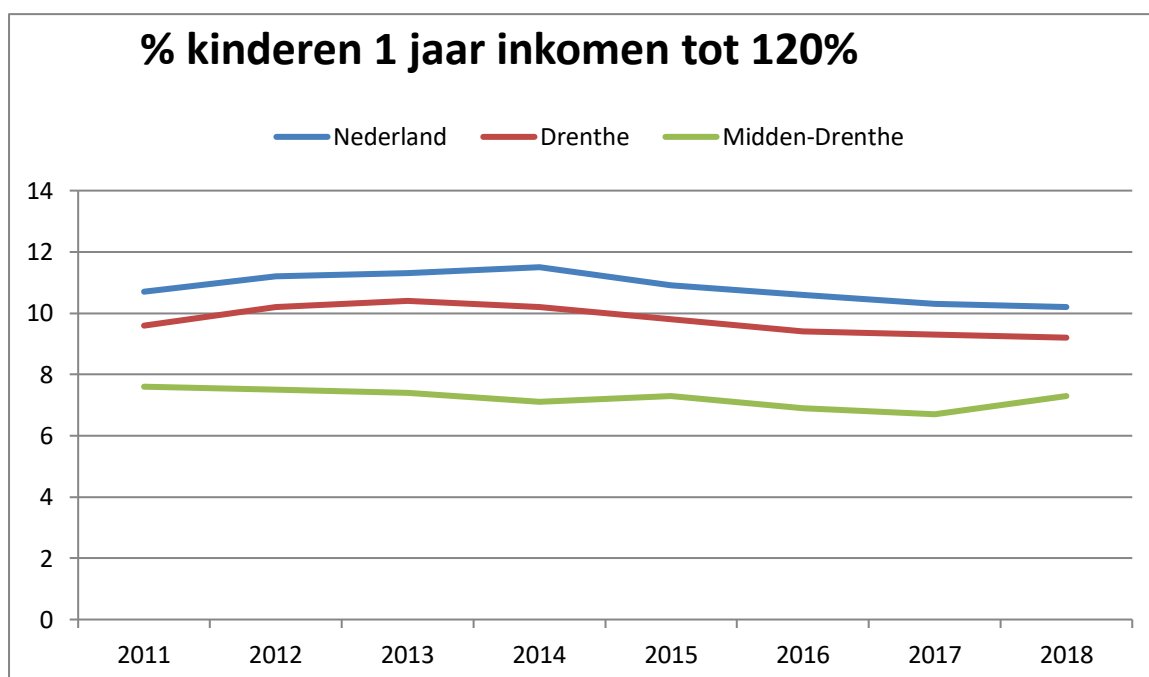
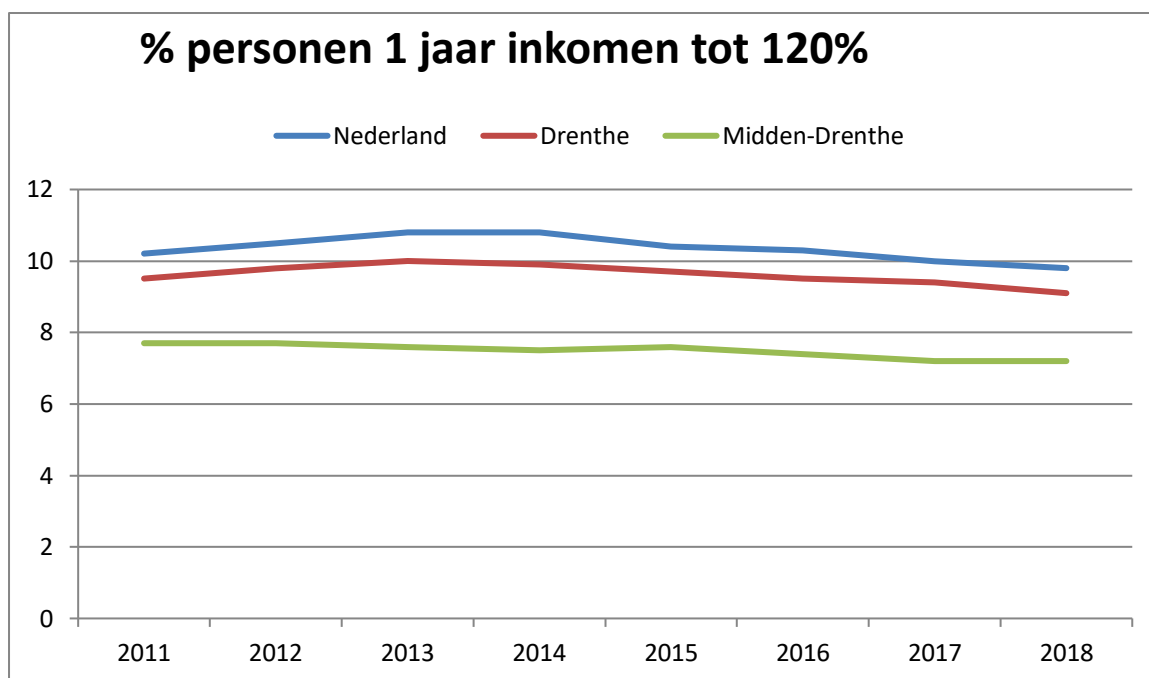
Aandeel huishoudens met een langdurig laag inkomen, 2011-2017

Bron bovenstaande grafiek: Drents Trendbureau. De Drentse gemeenten met het hoogste en het laagste aandeel langdurig lage inkomens worden tevens getoond.

Bron bovenstaande cijfers: CBS

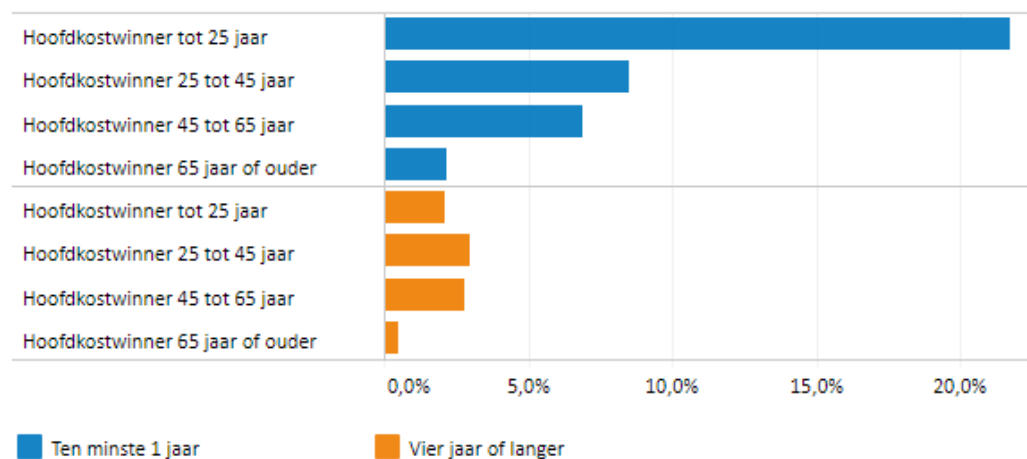
Bron bovenstaande cijfers: CBS

Aandeel huishoudens naar leeftijd van de hoofdkostwinner met een (langdurig) laag inkomen, 2017

Kies een gemeente

Midden-Drenthe

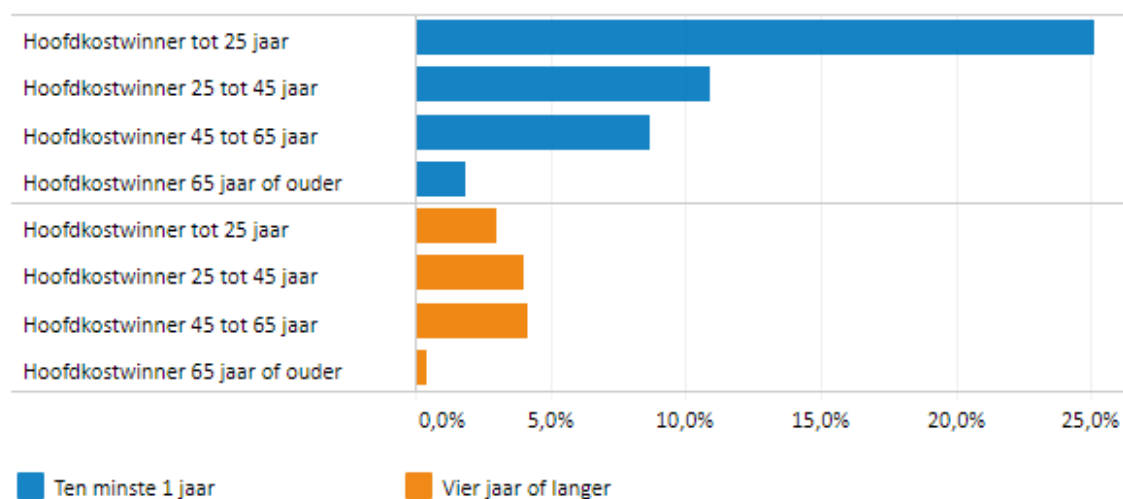

Aandeel huishoudens naar leeftijd van de hoofdkostwinner met een (langdurig) laag inkomen, 2017

Kies een gemeente

Drenthe

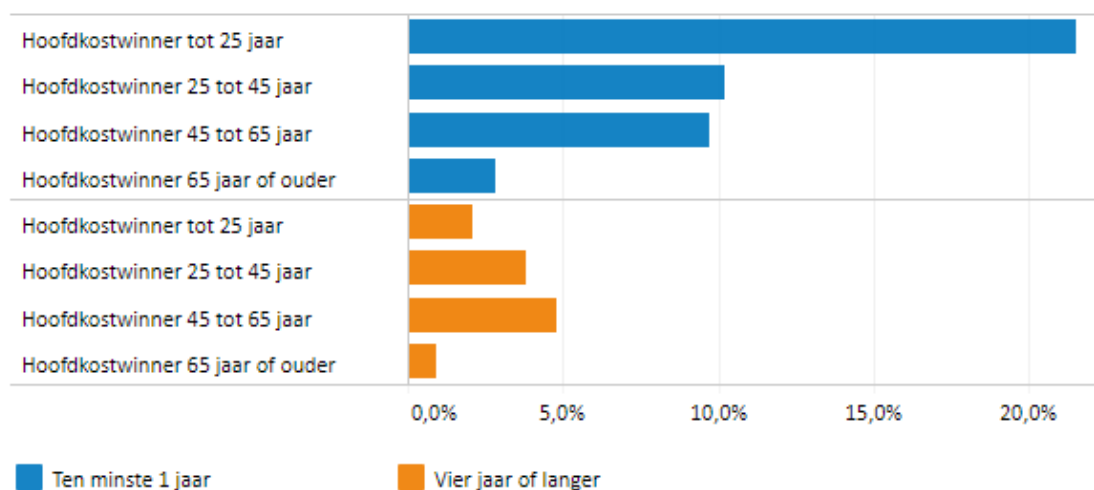
Bron bovenstaande grafieken: CBS

Aandeel huishoudens naar leeftijd van de hoofdkostwinner met een (langdurig) laag inkomen, 2017

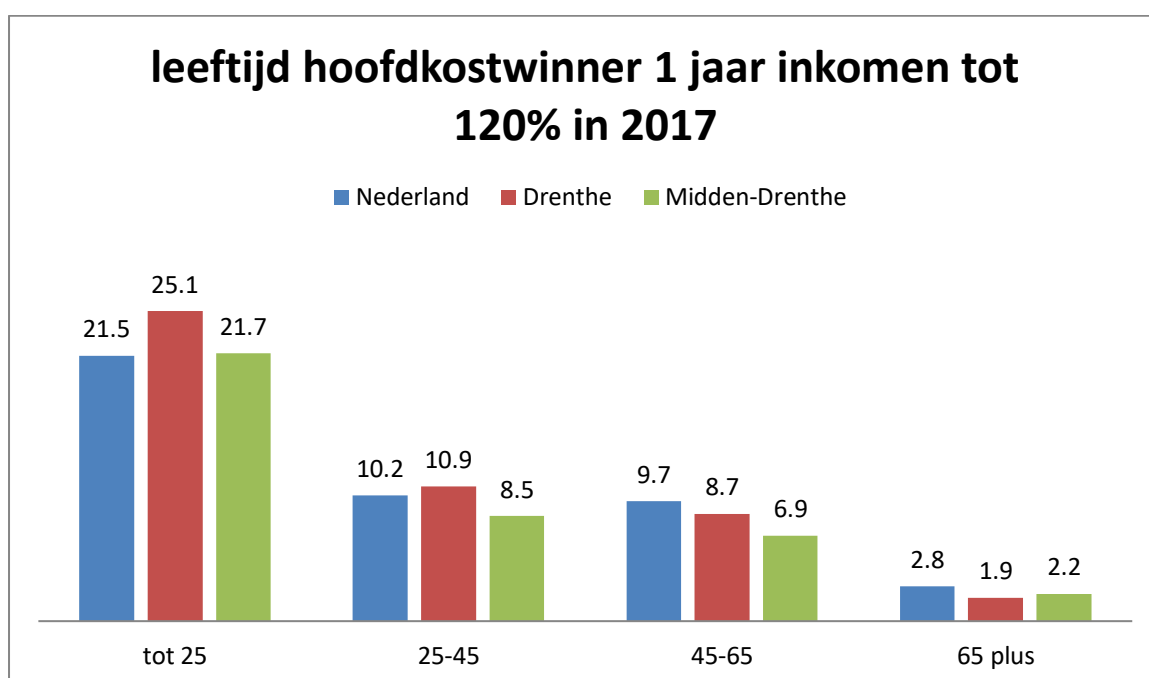

Kies een gemeente

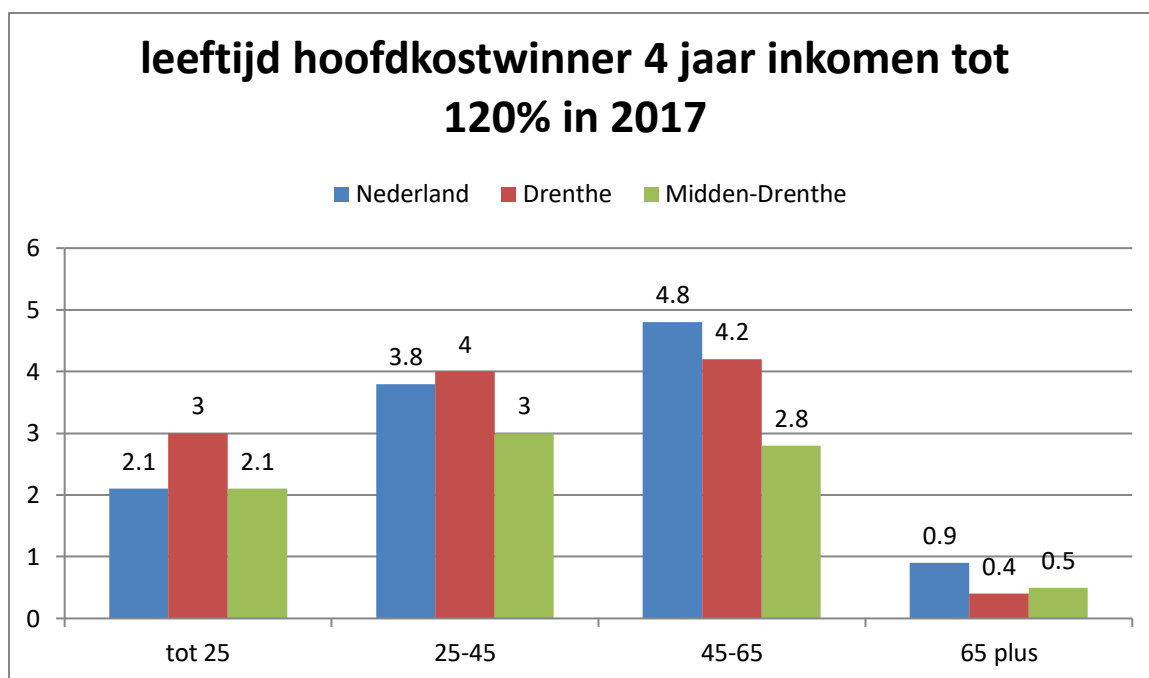
Nederland

Bron bovenstaande grafiek: CBS

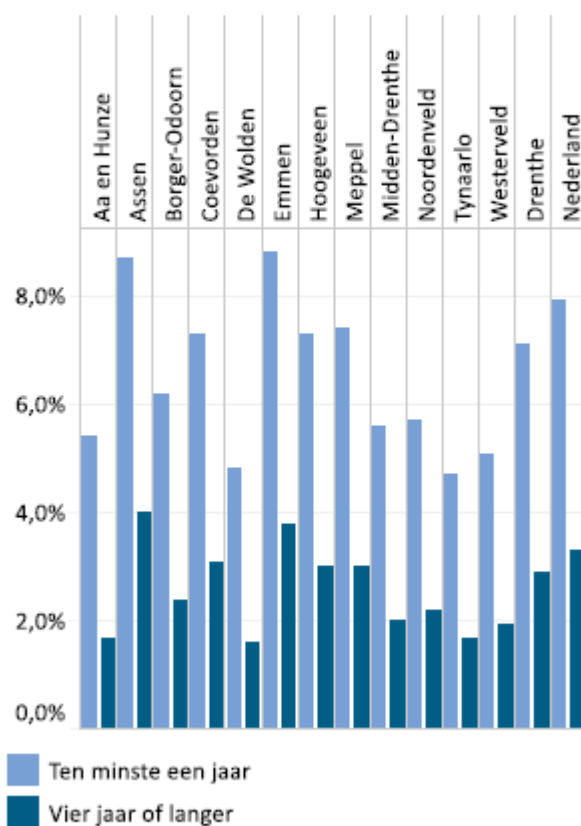

Bron bovenstaande cijfers: CBS

Bron bovenstaande cijfers: CBS

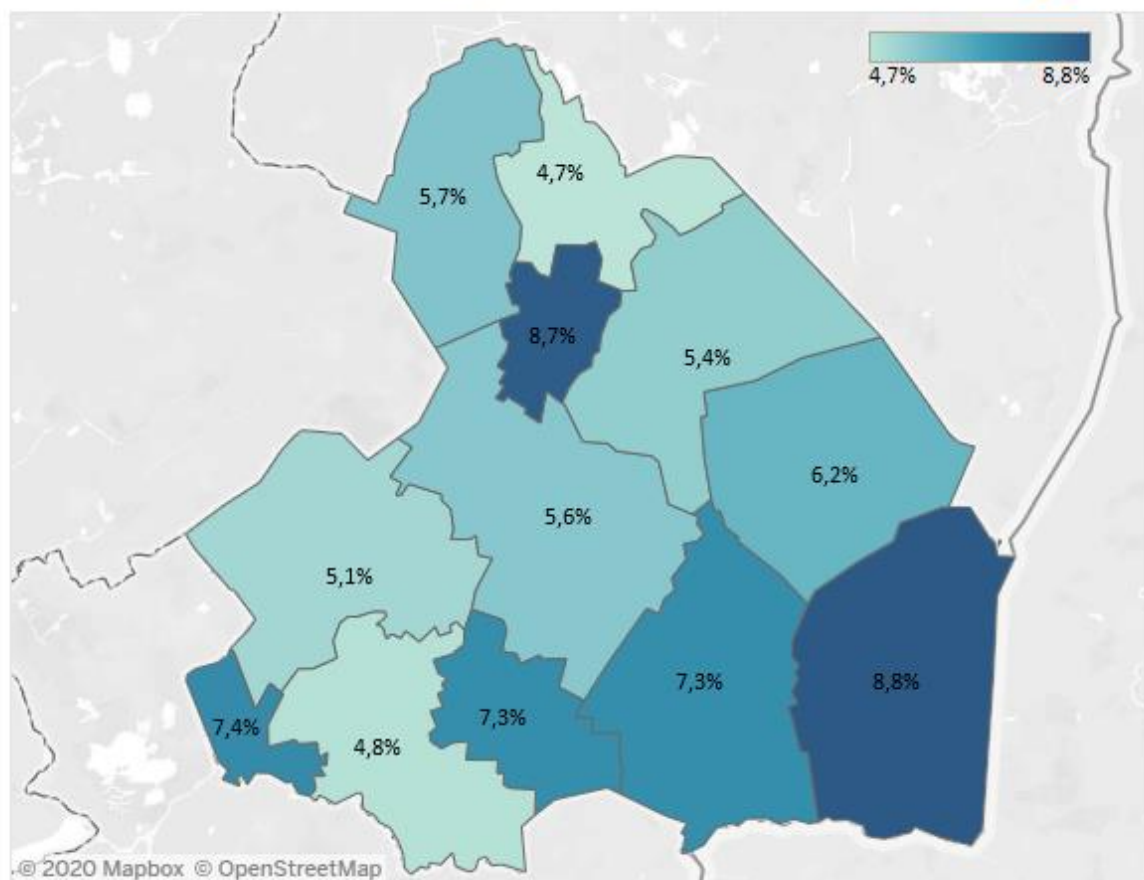
Percentage huishoudens met een laag inkomen (2018)

Bron: CBS, 2020

Bron grafiek: Drents Trendbureau (april 2020)

Laag inkomen naar gemeente in de provincie Drenthe, 2018

Bron kaart: Drents Trendbureau